

Школьный учебник
«Татарский язык»

КУҢЕЛЛЕ ТАТАР ТЕЛЕ

Р.З. Хайдарова, Г.М. Ахметзянова, Л.А. Гиниятуллина

ТАТАР ТЕЛЕ

ИЗДАТЕЛЬСТВО
«Татармультфильм»

Р.З. Хәйдәрова, Г.М. Әхмәтжанова, Л.Ә. Гыйниятуллина

ТАТАР ТЕЛЕ

ДҮРТЕНЧЕ СЫЙНЫФ

**БАШЛАНГЫЧ ГОМУМИ БЕЛЕМ БИРҮ
ОЕШМАЛАРЫ ӨЧЕН ДӘРЕСЛЕК
(РУС ҺӘМ ТАТАР ТЕЛЛӘРЕНДӘ)**

**ДӘРЕСЛЕК Е.И.ПАССОВНЫҢ
КОММУНИКАТИВ ТЕХНОЛОГИЯ КОНЦЕПЦИЯСЕНӘ НИГЕЗЛӘНӘ**

Ике кисәктә

1 нче кисәк

**КАЗАН
«ТАТАРМУЛЬТФИЛЬМ» НӘШРИЯТЫ**

2021

Р.З. Хайдарова, Г.М. Ахметзянова, Л.А. Гиниятуллина

ТАТАРСКИЙ ЯЗЫК

ЧЕТВЁРТЫЙ КЛАСС

**УЧЕБНИК ДЛЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ
НАЧАЛЬНОГО ОБЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
(НА РУССКОМ И ТАТАРСКОМ ЯЗЫКАХ)**

**НА ОСНОВЕ КОНЦЕПЦИИ КОММУНИКАТИВНОЙ ТЕХНОЛОГИИ
Е.И.ПАССОВА**

В двух частях

ЧАСТЬ 1

**КАЗАНЬ
ИЗДАТЕЛЬСТВО «ТАТАРМУЛЬТФИЛЬМ»
2021**

УДК 811.512.145(075)
ББК 81.632.3я722
Х18

Линейка учебников «Татар теле» («Татарский язык») (1-4 классы) Р.З.Хайдаровой, Н.Г.Галиевой, Г.М.Ахметзяновой, Л.А.Гиниятуллиной издательства «Татармультфильм» входит в **Федеральный перечень учебников**, рекомендуемых к использованию при реализации имеющих государственную аккредитацию образовательных программ начального общего, основного общего, среднего общего образования.

Учебники включены в Федеральный перечень на основании Экспертных заключений:

- Российской академии наук №№001330-001333 от 15.01.2014 г. (педагогическая экспертиза учебников),
- Российской академии наук №10106-5215/283 от 15.10.2013 г. (научная экспертиза учебников),
- НП «Российский книжный союз» от 10.02.2014 г. (общественная экспертиза учебников),
- Министерства образования и науки Республики Татарстан №1865/14–30–33 от 10.02.2014 г. (этнокультурная и региональная экспертиза учебников).

Условные обозначения

— начало урока

— запомни

— вспомни

— обрати внимание

Хайдарова, Р.З. и др.

Х18 Татарский язык: учебник для образовательных организаций начального общего образования, в 2-х частях (на русском и татарском языках). / Р.З. Хайдарова, Г.М. Ахметзянова, Л.А. Гиниятуллина. — Казань : Татармультфильм, 2021. — 152 с.: ил. — (Татар теле). — ISBN 978-5-906508-01-0.

ISBN 978-5-906508-01-0

УДК 811.512.145(075)
ББК 81.632.3я722

© Издательство «Татармультфильм», 2021
© Художественное оформление
Издательство «Татармультфильм», 2021
Все права защищены

Кадерле укучыбыз!

Менә тагын яңа уку елы башланды. Син дүртенче ел татар теле өйрәнәсең. Син инде татарча укый, яза беләсең, иптәшләрең белән татарча сөйләшә аласың.

Яңа уку елы котлы булсын! Сине Белем көне — Белем бәйрәме белән котлыйбыз, уңышлар телибез!

Белем бәйрәме

1—2 нче дәресләр

1. Текстны укы. 1 нче сентябрь нинди көн?

Бүген зур бәйрәм. Яңа уку елы башлана. Укучылар мәктәпкә баралар. Мәктәптә Белем бәйрәме — 1 нче сентябрь. Күңелле музыка уйный. Бар да шат.

2. Исеңә төшер! Вспомни!

Белем бәйрәме — Праздник знаний
яңа уку елы — новый учебный год

3. Исеңә төшер! Зурлар, дуслар белән ничек исәнләшәләр һәм хушлашалар?

- Исәнме, Радик!
- Сәлам, Артур!

- Исәнмесез!
- Саумысыз!

- Исәнме, Фәния апа!
- Хәерле иртә, Фәридә апа!
- Хәерле көн, Зөлфия апа!

- Хәерле иртә, Коля!
- Хәерле көн, Наил!

- Хуш, Фәридә!
- Сау бул, Наилә!

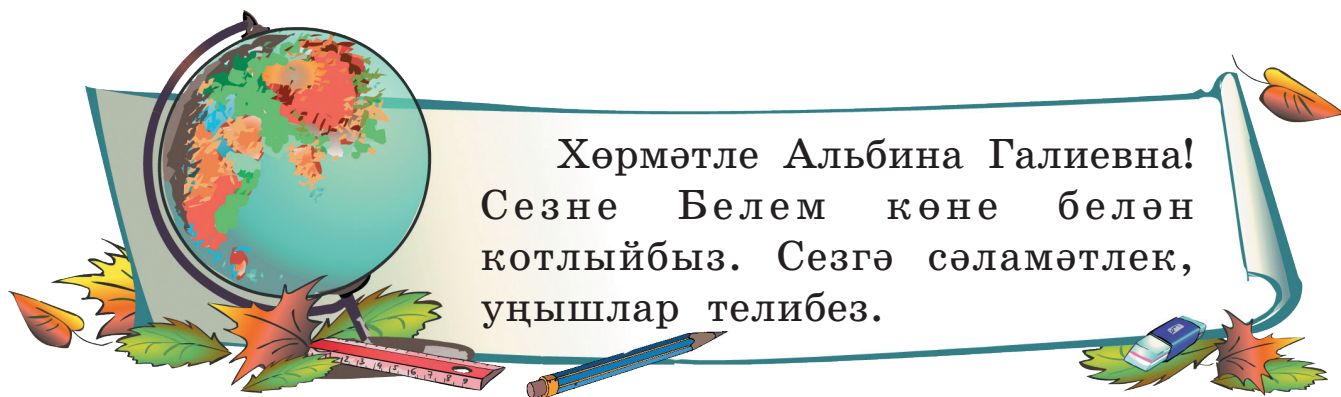
- Сау булыгыз!
- Исән булыгыз!

4. Бәйрәмдә бер-береңә (друг другу) матур сүзләр әйтәләр. Бу комплиментларның сиңа кайсысы (который) ошый?

- Син бүген бик матур!
- Сиңең күлмәгең матур!
- Сумкаң нинди яңа!
- Бантигың бик матур!
- Костюм сиңа килешә (подходит)!
- Сиңа бу костюм бик килешә!
- Сиңең костюмың матур, яңа!

5. Укытучыларны Беренче сентябрь бәйрәме белән котларга өйрән.

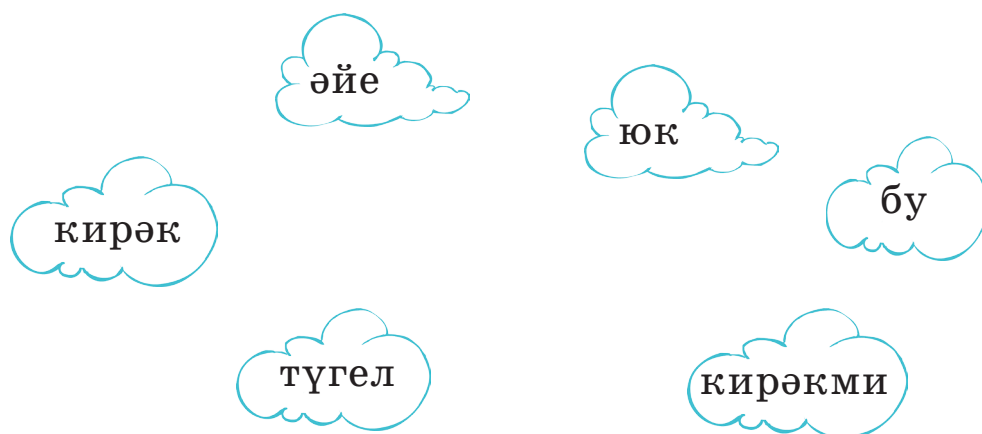

6. Прочитай, выбери понравившийся диалог и разыграй его с соседом по парте.

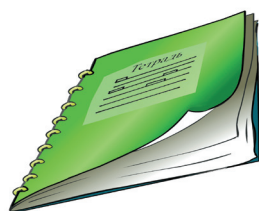
- а) — Исәнме, Радик!
 — Сәлам! Хәлләр ничек?
 — Рәхмәт, яхшы. Бүген бәйрәм, мин бик шат.
 — Мин дә бик шат. Сине бәйрәм белән котлыйм!
 — Мин дә сине котлыйм!
- ә) — Сәлам, Аня.
 — Сәлам, Юля. Син бүген бик матур!
 — Әйе, бүген беренче сентябрь, бүген бәйрәм.
 — Мин сине бәйрәм белән котлыйм!
 — Мин дә сине котлыйм!

 3—5 нче дәресләр

1. Сүзләрнең тәржемәсен тап.

2. Уку-язу әсбаплары исемнәрен дәрес әйтергә (правильно произносить) һәм язарга өйрән, алар белән җөмлөләр төзе.

3. Исеңә төшер!

Частицы **-мы/-ме** в конце слова выражают вопрос: **китапмы? дәфтәрме? бармы? кирәкме?**

4. Используя названия учебных принадлежностей, поговорите друг с другом по образцу.

Образец:

- а) — Бу дәфтәрме?
— Әйе, бу дәфтәр.
- ә) — Бу дәфтәрме?
— Юк, бу дәфтәр түгел.
- б) — Бу дәфтәр яңамы?
— Әйе, бу дәфтәр яңа.
- в) — Бу дәфтәр яңамы?
— Юк, бу дәфтәр яңа түгел.

5. Исеңә төшер!

миңа — мне **сиңа** — тебе **аңа** — ему (ей)

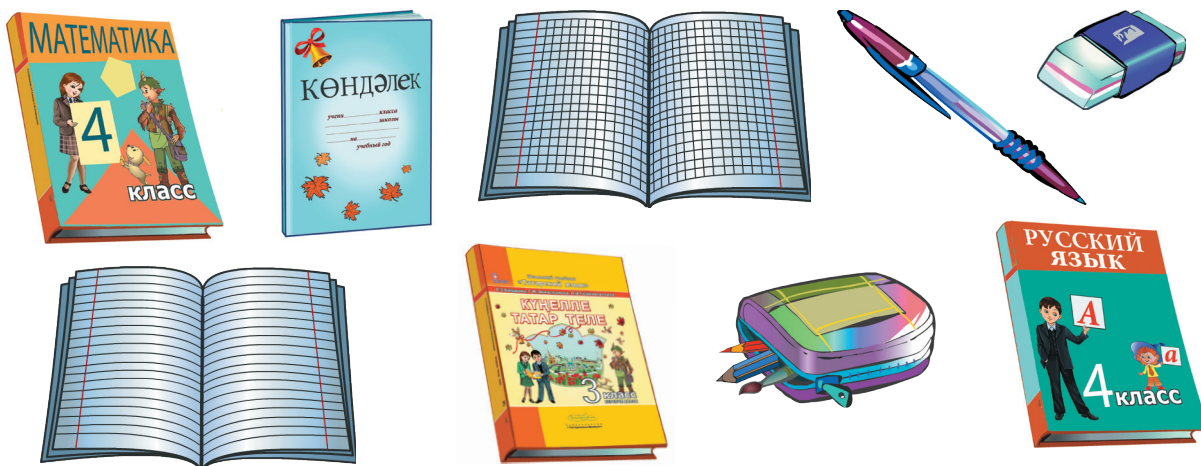
6. Дополни диалог, поговори с соседом по парте.

- Сиңа дәфтәр кирәкме?
-
- Сиңа нинди дәфтәр кирәк? Шакмаклы дәфтәрме? Сызыклы дәфтәрме?
-

- Сиңа ничә дәфтәр кирәк?
-

7. Ипользуя рисунки:

- попроси себе эти учебные принадлежности;
- сообщи, что тебе нужна тетрадь;
- узнай у друга, нужны ли ему эти учебные принадлежности.

8. Исеңә төшер!

В татарском языке имя существительное при числительных употребляется в единственном числе: **өч алма, биш дәфтәр, дүрт карандаш.**

9. Жөмлеләрне киңәйтеп (распространив) яз. Һәр жөмлөгә сорау куй.

Үрнәк: Китап бар. Сумкада китап бар.
Сумкада 3 китап бар.

Ж ө м л л ә р : Дәфтәр бар. Көндәлек бар.
Бетергеч бар.

10. Нокталар урынына (вместо точек) төшөп калган репликаларны яз.

- ... ?
- Юк, миңа дәфтәр кирәкми.
- Ә нәрсә кирәк?
-

6—7 нче дәресләр

1. Исеңә төшер!

мой(я) — **минем** (китабым, көндәлегем)

твой(я) — **синең** (китабың, көндәлегең)

его (её) — **аның** (китабы, көндәлеге)

В словах, оканчивающихся на **к, п**, при добавлении аффиксов **-ым/-ем, -ың/-ең, -ы/-е** звуки **[к], [қ]** и **[п]** чередуются со звуками **[г], [ґ]** и **[б]**:

көндәлек — көндәлегем, күлмәк — күлмәгем,
урындык — урындыгым, туп — тубым.

2. Рәсемнәр урынына тиешле сүزلәрне куеп укы.

1. Бу минем . 2. Синең бармы? 3. Оляның яңамы? 4. Минем яңа бар. 5. Синең бармы? 6. Коляның бармы?

3. Синең уку-язу әсбапларың бармы? Иптәшеңнән сора: аның нинди уку-язу әсбаплары бар?

4. Исеңә төшер!

-лар/-ләр, -нар/-нәр — аффиксы множественного числа:

китап — китап**лар**,
дәфтәр — дәфтәр**ләр**,
урман — урман**нар**,
көн — көн**нәр**.

5. Шигырьне укы, ошаса, ятла.

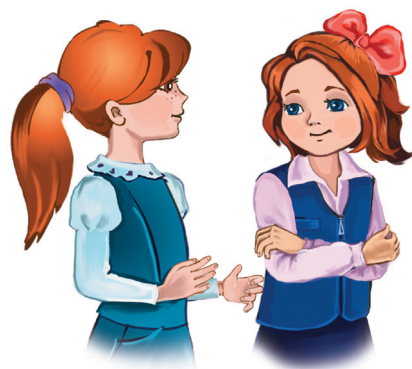
Һәр атнада җиде көн,
Җиде көн һәм җиде төн,
Портфельдә җиде әйбер,
Ул нинди әйберләр бел:

Карандаш һәм бетергеч,
Дәфтәр, каләм, киптергеч,
Бер агач пенал тагы
Һәм әлифба китабы.

Самуил Маршак

6. Диалогны репликалар өстәп укы. Иптәшең белән сөйләш.

- Исәнме, Оля!
—
— Оля, сиңең сумкаң бик матур, яңамы?
— Әйе, минем сумкам яңа, апам бүләк итте.
— ... ?
— Әйе, мин 10 яңа дәфтәр, 1 көндәлек алдым.
—

7. Как скажешь о том, что:

- тебе купили ручку, тетради, дневник;
- сумку подарила твоя сестра;
- ты учишься в четвёртом классе;
- ты поздравил учителя с новым учебным годом;
- у тебя в сумке 5 тетрадей, 2 книги?

8—9 нчы дәресләр

1. Исеңә төшер!

В татарском языке 9 гласных и 28 согласных звуков.

Гласные [а] — [ә], [у] — [ү], [ө] — [ө], [ы] — [э] — парные по твёрдости и мягкости, [и] — всегда мягкий звук. В татарском языке есть звуки, которых нет в русском. Это — [к], [җ], [w], [н], [ж], [һ], [а°], [ә], [ү], [ө], [ы], [э].

2. Бу авазлар ничек әйтелә?

[а] — огублённо	каты — [қа°ты]
[к] — твёрдо	калын — [қа°лын]
[җ] — твёрдо	чыга — [чыҗа]
[ы] — кратко	авыл — [а°wыл]
[э] — кратко	бетергеч — [бэтэргэч]
[ө] — кратко	болын — [бөлон]

3. Ничек укыла?

е	[йы] — елан	я	[йа°] — яза
	[йэ] — егет		[йә] — яшел
	[э] — беренче		

4. Жәмләләрдәге сүзләрне транскрипция билгеләре белән яз. Текстны укы, партадашыңа сөйлә.

Яңа уку елы башланды. Без тагын мәктәпкә килдек. Бүген мәктәптә зур бәйрәм. Без укытучыларны яңа уку елы белән котладык. Аларга чәчәкләр бирдек.

5. Исеңә төшер!

к, г хәрефләре ике аваз белдерә:

к — [к] — кара
к — [к] — кил

г — [Ғ] — карга
г — [г] — гөл

6. Шигырьне укы.

К хәрефен белегез, к ны дәрәс әйтегез

К хәрефен кем күрдә?
К кайда бар, кем белде?
— Кайда да бар икән,
Кырдә, калада икән,
К куян колагында,
К кошлар канатында.
Кем оннан камыр изә,
Аннан күмәч пешерә,
Кем жәй көймәдә йөзә,
Көзен кәбестә кисә —
Шул кеше к ны күрә.

Хәләф Гарданов

икән —	оказывається	канат —	крыло
кала (шәһәр) —	город	камыр —	тесто
кисә —	режет	кыр —	поле

7. Шигырьдән к хәрефе кергән сүзләргә тап, таблицкага яз.

[к]	[к]
кара	кил
...	...

8. Сүзләргә транскрипция билгеләргә белән яз. Дәрәс әйтәргә әйрән.

Колак, куян, кыр, ком, канат, күмәч, чәчәк, камыр, көймә, кәбестә, кисә, күрә.

9. Шигырьне сәнгатьле укырга әйрән. Ошаса, ятла.

10—11 нче дәрәсләр

1. Исеңә төшер!

О, ы, э хәрефләргә икешәр аваз белдерә.

Рус теленнән кергән сүзләрдә алар сузыбрак әйтәләр:
[пасылка], [вЫшка], [штЫк],
[Этаж].

Татар сүзләрендә алар кыска әйтәләр:

[төр], [Ылыс], [йөрт], [Эт].

2. Сүзләрне таблицага яз.

Кыш, йокы, орден, оя, посылка, кино, эш, кырык, завод, болын, экран, флот, калын, радио, орлык, солдат, йорт, солы, озын, кыска, почта, эт, котлый.

[о о̄], [ы], [э]	[ӧ], [ӱ], [ӓ]
...	...

3. Жәмләрдәге сүзләрне транскрипция билгеләре белән яз, дәрәс укы.

1. Менә көз җитте. 2. Кошлар җылы якка китәләр. 3. Безнең йорт янында почта бар. 4. Безгә Мәскәүдән посылка килде. 5. Без кырыгынчы йортта торабыз.

4. Исеңә төшер!

О, ө хәрефләре татар сүзләренең беренче иҗегендә генә языла: **Олы, болыт, көчле, төлке.**

5. Нокталар урынына тиешле хәрефләрне куеп яз.

Көзг..., ...стәл, Р...стәм, төлк..., сөлг..., бол...т, оз...н.

6. Исеңә төшер!

Татар телендә **ң** хәрәфенә башланган сүз юк,
ң хәрәфе сүз уртасында (в середине) яки ахырында
(в конце) гына килә:

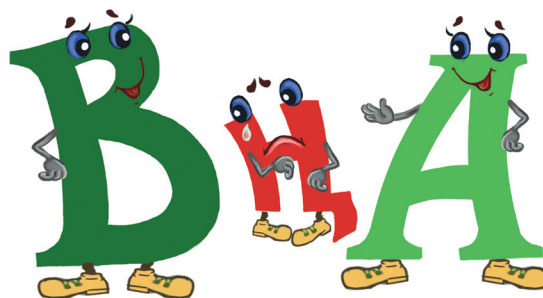
аңа — ему,

таң — рассвет.

7. Шигырьне укы. **ң** хәрәфе нигә кайгыра?

Үсми калган хәрәф

Йөри, ди, **ң** каңгырып,
Йөри, ди, ул кайгырып.
Эшләре аның яман —
Үсеп житми, ди, һаман
Сүз башында торырга
Һәм баш хәрәф булырга!

Роберт Миңнуллин

каңгырып йөри — блуждает, бродит

кайгырып йөри — печалится

эшләре яман — дела плохи

8. Спроси у друга:

- сколько букв в татарском языке;
- сколько согласных, сколько гласных звуков;
- каких татарских звуков нет в русском языке.

9. Бергәләп көлик. Посмеёмся вместе.

Укытучы дәрестә бер малайга авазлар турында сөйләргә кушкан. Малай:

— Тартыклар: б, в, г, д, ж. Сузыклар: а, ә, ү, у, я... — дип туктаган.

— Ә калганнар (остальные)?

— Калган авазлар тартылмый да, сузылмый да, — дигән малай.

12—13 нче дәрестәр

3⁴ 5⁷ 2⁹ 6¹⁰ 8¹

1. Саннарны тәртип буенча урнаштыр (расположи по порядку).

1. Бер, өч, ике, алты, дүрт, биш, жиде, ун, тугыз, сигез.

2. Унике, унбер, ундүрт, егерме, унбиш, унжиде, унтугыз, унсигез, унөч, уналты.

2. Саннарны сүз белән яз, жөмлөләр төзе.

10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100

3. Исеңә төшер!

ничә? — сколько? — биш, алты
ничәнче? — который (по счёту)? — бишенче,
алтынчы

ничәү? — сколько? — бишәү, алтау

биш, алты, ... — количественные (микъдар)
числительные

бишенче, алтынчы, ... — порядковые (тәртип)
числительные

бишәү, алтау, ... — собирательные (жыю)
числительные

4. Укы. Саннарга сорау куй. Алар нинди саннар?

Берәү,
Икәү,
Өчәү,
Дүртәү...
Санарга өйрәнәбез.

Роберт Миңнуллин

5. Исеңә төшер!

кушарга — прибавить	тапкырларга — умножить
алырга — вычитать	бүлергә — делить
мәсьәлә — задача	мисал — пример

Мин мисалны чиштем, ә мәсьәләне чишмәдем.

6. Мисалларны чиш, татарча әйт.

$$4+4=?$$

$$6+4=?$$

$$8-2=?$$

$$10-4=?$$

7. Скази:

- сколько тебе лет;
- в какой школе ты учишься;
- в каком ряду ты сидишь;
- сколько мальчиков и девочек в классе;
- что тебе надо пять тетрадей в клетку и пять тетрадей в линейку.

8. Какой вопрос задашь, чтобы узнать:

- в каком классе учится Марат;
- в каком ряду сидит Марат;
- нужны ли Марату тетради, книги?

9. Мәсьәләне чиш.

Синең 6 дәфтәрең бар. Син 2 дәфтәреңне Алмазга бирдең. Ничә дәфтәрең калды?

14—15 нче дәресләр

1. Исеңә төшер!

чөнки — потому что
шуңа күрә — поэтому

2. Сүزلәрне дәрес укырга өйрән. Тәржемә ит.

[бәтәргәч], [кирәклә], [һәрвакыт], [сүндәрәм],
[өстөнә], [кәләм], [тәртип].

3. Текстны укы. Ояның эш урыны сиңа ошыймы?

Эш урыны

Минем исемем —
Оля. Мин дүртенче
сыйныфта укыйм.
Мин тәртип яратам,
шуңа күрә эш
урыным һәрвакыт
чиста. Минем эш
урыным — язу
өстәле.

Өстәлдә бары тик
кирәкле китаплар,
дәфтәрләр генә
бар. Өстәлгә кәләм,
линейка, бетергеч тә
куям. Алар һәрвакыт кирәк. Өстәл өстенә ваза белән
чәчәк куям, чөнки мин чәчәк яратам.

4. Бу сүзләр кәргән жәмләләрне тексттан табып укы. Аларның тәржемәсен беләсеңме?

тәртип

һәрвакыт

кирәк

эш урыны

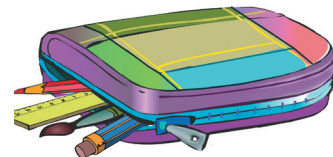
куям

сүндерәм

5. Найди в тексте предложения о том, что:

- Оля учится в четвёртом классе;
- Оля любит порядок;
- Оля любит цветы;
- рабочее место Оли — письменный стол.

6. Рәсемгә кара һәм әйт: эш өстәлендә нәрсәләр артык (лишнее)?

7. Бу предметларның кайсысы Оляның өстәлендә юк?

Көндәлек, китап, плеер, компьютер, төсле карандашлар, бетергеч, пенал, ваза, магнитофон, альбом, портфель, стакан.

8. Диалогларны укы. Дустың белән сөйләш.

1. — Синең эш урының бармы?
— Әйе, бар.
— Ул кайда?
— Бүлмәдә.
2. — Өстәлең нинди чиста!
— Әйе, мин тәртип яратам.
— Ә сумкаң кайда?
— Урындыкта.
3. — Оля, миңа бетергеч бир әле.
— Ал.
— Ә кайда ул?
— Пеналда.
4. — Саша, син нишлисең?
— Дәрәс әзерлим.
— Кайсы предметтан?
— Математикадан.
5. — Син эш урынына нәрсәләр куясың?
— Эш урынына кирәкле әйберләрне куям.

9. Уйла һәм әйт: яхшы уку өчен, кайсы сыйфатлар кирәк?

Тырыш, игътибарлы, ялкау, игътибарсыз, эшчән, тәртипле, тәртипсез.

10. Жөмлөләрне төгәллә һәм дәфтәреңә яз. Аларга сорау куй.

1. Оля — тырыш укучы, шуңа күрә
2. Сашаның өстәле һәрвакыт ... , чөнки ул тәртип
3. Укучы дәрестә игътибарсыз, шуңа күрә ул
4. Наташаны дуслары ярата, чөнки ул

11. Узнай у друга:

- есть ли у него дома рабочее место;
- что есть у него на рабочем столе.

2. Бергәләп көлик.

Укытучы:

— Фәрит, математикадан өй эшен нигә эшләмәдең?

Укучы:

— Әти күзлек тапмады.

күзлек — очки

тапмады — не нашёл

16—17 нче дәресләр

1. Сүзләрнең тәржемәсен исеңә төшер.

пример

задача

вопрос

упражнение

контрольная работа

ответ

5. Как ты спросишь у друга:

- приготовил ли он домашнее задание;
- что задано на дом;
- какие оценки он получил сегодня;
- какие уроки ему нравятся;
- правильно ли он решил задачу?

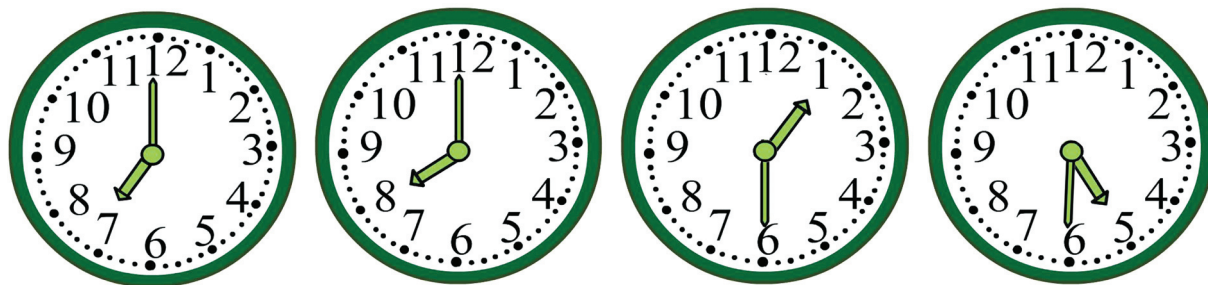
6. Восстанови диалог, поговори с соседом по парте.

- ... ?
- Мин математикадан «дүрт»ле алдым. Ә син?
-
- ... ?
- Юк, татар теленнән диктант язмадык, иртәгә язабыз.
- Без дә иртәгә язабыз.
- Син куркасыңмы?
-
- Мин дә курыкмыйм, чөнки татар телен яхшы беләм.

7. Исеңә төшер!

Сәгать ничә? — Который час?
Сәгать ничәдә? — Во сколько часов?
сәгать алты — шесть часов
сәгать алтыда — в шесть часов
сәгать алтынчы яртыда — в половине
шестого

8. Рәсемгә кара һәм әйт: сәгать ничә?

9. Спроси у друга:

- во сколько часов он встаёт утром;
- делает ли он зарядку;
- во сколько часов начинаются уроки в школе.

18—19 нчы дәресләр

1. Бу сүzlәрне исендә калдыр! Алар белән жәмләләр төзе.

кәефсез — без настроения
кичә — вчера **бугай** — кажется
башта — вначале **озак** — долго
аннан соң — потом

2. Жәмләләрне үрнәк буенча киңәйтеп (распространив) яз.

Үрнәк: Без мәсьәлә чиштек. Без бүген мәсьәлә чиштек. Без бүген математика дәресендә мәсьәлә чиштек.

Жәмләләр: Без мисал чиштек. Без диктант яздык.

3. Хикәяне укы һәм исем бир.

Бүген Алсу мәктәптән кәефсез кайтты. Өченче дәрестә контроль эш булды. Ә Алсу ике мисалны дәрес эшләмәде, мәсьәләне дә дәрес чишмәде. Ул контроль эш икәннен белде, ләкин әзерләнмәде. Кичә бик озак телевизор карады. Башта мультфильм, аннан соң кызыклы кино булды. Аннан

дуслары килде. Алар белән дә күңелле булды. Кичә күңелле иде, ә бүген...

4. Бу жөмлөләрнең кайсысы текстта бар?

1. Бишенче дәрестә математикадан контроль эш булды. 2. Өченче дәрестә татар теленнән язма эш булды. 3. Өченче дәрестә математикадан контроль эш булды. 4. Ике мисалны дәрес эшләмәде. 5. Мәсьәләне дәрес чиште. 6. Мәсьәләне дәрес чишмәде. 7. Дуслар белән күңелле булды. 8. Алар белән дә күңелле булды. 9. Кичә дә, бүген дә күңелле булды. 10. Кичә күңелле булды, ә бүген күңелсез.

5. Жөмлөләрне текст эчтәлегенә тәртибендә урнаштыр.

Өченче дәрестә математикадан контроль эш булды. Алсу мәсьәләне дәрес чишмәде. Алсу ике мисалны дәрес эшләмәде. Аннан соң дуслары килде. Башта мультфильм, аннан кызыклы кино булды. Алсу озак телевизор карады.

6. Ике раслауның кайсысы дәрес?

- 1.— Татар теленнән контроль эш булды.
— Математикадан контроль эш булды.
- 2.— Алсу мисалны дәрес эшләде.
— Алсу мисалны дәрес эшләмәде.
- 3.— Алсу мәсьәләне дәрес чиште.
— Алсу мәсьәләне дәрес чишмәде.

7. Жәмләләрне дәвам ит.

1. Өченче дәрестә 2. Алсу ике мисалны ... һәм мәсьәләне 3. Алсу бик озак 4. Телевизордан башта ... , аннан соң 5. Ул дәресләрен

8. Сообци другу о том, что:

- сегодня у вас пять уроков;
- на втором уроке была контрольная работа по математике;
- во вторник вы писали диктант по татарскому языку;
- сегодня ты учишь стихотворение;
- он неправильно решил задачу;
- он правильно решил примеры;
- в гостях было весело.

9. Восстанови диалоги, поговори с соседом по парте.

1. — ... ?
— Бездә контроль эш булды.
— Кайсы предметтан?
—
2. — ... ?
— Юк, мин дәрес әзерләмәдем.
— Нәрсә эшләдең?
—

20—21 нче дәресләр

1. Алсу турындагы хикәяне искә төшер. Иң яхшы сөйләүчегә конкурс! Сөйләүчегә бәя бирергә онытма!

Эчтәлекне ничек сөйли? Сүзләрне ничек әйтә?

Эчтәлекне дәрес сөйли. Сүзләрне дәрес әйтә.

Эчтәлекне дәрес сөйләми. Сүзләрне дәрес әйтми.

Ничек сөйли?

Сәнгатьле сөйли.

Сәнгатьле сөйләми.

2. Представь, что Алсу не ленилась, готовила уроки. Изменится ли рассказ? Напиши его. Перескажите друг другу свои рассказы.

3. Беренче һәм икенче хикәядәге Алсуга кайсы сыйфатлар туры килә? Таблицаны тутыр.

Беренче хикәядәге Алсу	Икенче хикәядәге Алсу
...	...

4. Бу диалогларның кайсысы текстка туры килә? Партадашың белән сөйләш.

- Алсу, әйдә мультфильм карыйбыз!
— Ярый, кызлар, безгә килегез.
— Бүген кызыклы кино була.
— Кино да карыйбыз.

2. — Алсу, әйдә урамга чыгабыз.

— Юк, чыкмыйм, эшем бар.

— Нишлисең?

— Иртәгә математикадан контроль эш була.

Әзерләнәм.

5. Как скажешь о том, что:

— завтра у вас контрольная работа по математике;

— сегодня вы писали диктант по русскому языку;

— ты написал диктант без ошибок?

6. Восстанови диалоги. Поговори с соседом по парте.

1. — ... ?

— Әйе, контроль эш булды.

— Ничә мисал бар иде?

—

— ... ?

— Әйе, мәсьәлә дә бар иде.

— Ничә?

—

2. — ... ?

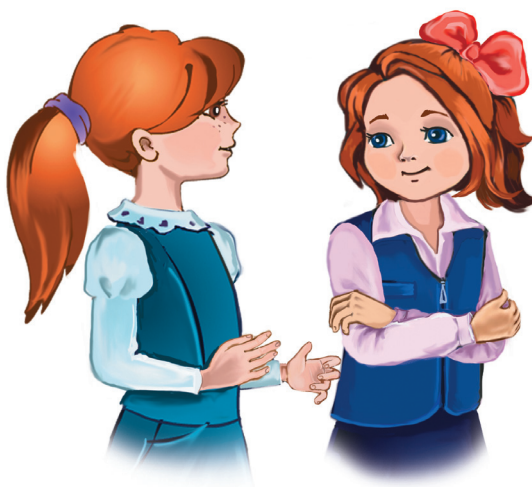
— Әйе, контроль эш булды.

— Контроль эшне эшләдеңме?

—

— Ә мәсьәләне чиштеңме?

—

7. Исеңә төшер!

кебек — как, словно
турында — о, про
бит — 1) лицо; страница 2) ведь
ярамый — нельзя

8. Бергәләп көлик.

Укытучы Галинең хикәясен укыды да:

— Синең хикәяң нәкъ Вәлинеке кебек бит. Күчердеңме? — диде.

— Мин күчермәдем. Без бер бүре турында (об одном и том же волке) яздык, — диде Вәли.

күчердеңме — списал

22—23 нче дәресләр

1. Габдулла Тукай турында искә төшер. Син аның нинди шигырьләрен хәтерлисең?

Габдулла Тукай — татар халкының бөек шагыйре. Габдулла Тукай исемен һәркем белә. Ул зурлар өчен дә, кечкенәләр өчен дә бик күп шигырьләр язган. Аның шигырьләрен бик яратып укыйлар.

2. Прочитай стихотворение Г. Тукая. Чем отличаются отношения мальчика и Алсу к урокам?

Сабыйга

Бик матур бер жәйге көн: өстәл янында бер Сабый
Ян тәрәзә каршысында иртәгесе дәресен карый.

Шул чагында бу Сабыйны чакыра тышка Кояш:
«И Сабый, ди, әйдә тышка, ташла дәресең, күңелең ач!»

Бу Кояшның сүзенә каршы җавабында Бала:
«Тукта, сабыр ит, уйнамым, ди, уйнасам, дәресем кала».

Өй түрендә шул заман сайрый ботакта Сандугач,
Ул да шул бер сүзне сайрый: «Әйдә тышка, күңелең ач!»

Сандугачка каршы биргән җавабында Бала:
«Юк, сөекле Сандугачым, уйнасам, дәресем кала».

Шул вакытта өй түрендә бакчада бер Алмагач
Чакыра тышка Сабыйны: «Әйдә тышка, күңелең ач!»

Алмагачның сүзенә каршы җавабында Бала:
«Юк, сөекле Алмагачым, уйнасам, дәресем кала».

Күп тә үтми, бу Бала куйды тәмамлап дәресен,
Куйды бер читкә җыеп дәфтәр, китапны — барысын.

Чыкты йөгереп бакчага: «Йә, кем чакырды, дип, мине?
Әйдә, кем уиный? Тәмам иттем хәзер мин дәресемне».

Шунда аңа бик матурлап елмаеп көлдә Кояш,
Шунда аңа кып-кызыл, зур алма бирде Алмагач;

Шунда аңа шатланып сайрап жибәрде Сандугач,
Шунда аңа баш иделәр бакчада һәрбер агач.

күңелең ач — веселись
сабыр ит — потерпи
дәресем кала — урок остаётся
шул заман — здесь: в это время
куйды тәмамлап дәресен — закончил готовить
уроки

тәмам иттем — закончил
куйды бер читкә жыеп — собрал в одно место
баш иделәр — преклонились
сөекле — любимый
сайрый — здесь: поёт

3. Рәсемгә туры килгән жәмләләрне шигырьдән табып укы.

4. Жөмлөлөрне дөвам ит.

«Әй Сабый, әйдә урамга чык», — ди

«Юк, чыкмыйм, мин дәрес әзерлим», — ди

«Әйдә тышка, күңел ач!» — ди

«Минем дәресем тәмам, кем уйный?» — ди

5. Рәсемгә кара һәм әйт: Сандугач, Кояш, Алмагач Сабыйга ничек сөенделәр (как обрадовались)?

6. Шигырьнең эчтәлеген сөйләргә әзерлән, текстны дөвам итеп, дәфтәреңә яз.

Малай дәрес әзерли. Кояш Сабыйны тышка чакыра. «Мин уйнамыйм, дәрес әзерлим», — ди Сабый. ...

7. Алсуга һәм Сабыйга бу сыйфатларның кайсысы туры килә? Таблицага яз.

Алсу	Сабый
...	...

Тырыш, эшчән, игътибарлы, онытучан, игътибарсыз, ялкау, яхшы, тәртипсез, тәртипле.

24—25 нче дәресләр

Проверь себя!

1. Сколько букв, сколько звуков есть в татарском языке?

2. а) Назови татарские звуки, которых нет в русском языке.

б) Какая буква в татарском языке не может быть заглавной?

3. Сүзләр ничек әйтелә? Транскрипция билгеләре белән яз.

Белем, яңа, уку, котлый, каләм, бетергеч, яңгыр, китапханә, сөлге, төтен, төлке, олы, болын, колын.

4. Приведи примеры с порядковыми, собирательными числительными и составь с ними предложения.

5. Спроси у соседа по парте:

- какие учебные принадлежности у него есть;
- как прошёл День знаний в школе;
- какие оценки он уже получил;
- какие уроки ему нравятся.

6. Сорауларга җавап бир.

1. Син ничәнче мәктәптә укыйсың? 2. Син ничәнче сыйныфта укыйсың? 3. Син нинди телләр өйрәнәсең? 4. Татарча яхшы беләсеңме? 5. Татар теле дәресендә син нәрсәләр эшлисең? 6. Математика дәресендә нәрсә чишәсең? 7. Рәсем дәресендә һәм җыр дәресендә нишлисез?

7. Какие вопросы ты задашь, чтобы получить такие ответы?

- ... ?
- Юк, без диктант яздык.
- ... ?
- Мин «дүрт»ле алдым.
- ... ?
- Ике хатам бар.
- ... ?
- Юк, урамга чыкмыйм, мин дәрес әзерлим.

8. Нинди мәзәкләрне истә калдырдың? Берсен иптәшеңә сөйлә.

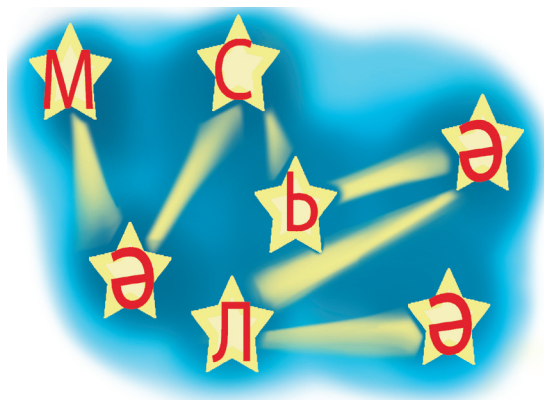
9. Сообщи другу о том, что:

- ты учишься в четвёртом классе;
- вы ходите в школу вчетвером;
- в семье вас четыре человека;
- ты живёшь на седьмом этаже.

10. Нокталар урынына тиешле хәрефләрне куй.

а) к...л...н	ә) жи...
б...л...н	жи...
б...л...т	жи...

11. Монда нинди сүз язылган?

26—28 нче дәресләр

1. Шигырьне укы. Нәрсә ул табигать?

Табигать китабы

Әйдәгез урманга
Һәм кырга —
Табигать китабын
Укырга.
Бу китап гаять зур,
Гаять бай.
Анда бар:

Жир, су, күк,
Кояш, ай.
Йөрибез урманда,
Аланда,
Жәнлекләр,
Кош-кортлар
Күп анда...

Жәвад Тәржеманов

табигать — природа
алан — поляна

гаять — очень
кош-корт — птицы

2. Рәсемгә кара һәм дуствыңа сөйлә: нәрсә ул табигать?

3. Текстны укы. Елның нинди фасыллары бар?

Елның дүрт фасылы

Ел дүрт фасылга бүленә: яз, жәй, көз, кыш.

Яз айлары: март, апрель, май.

Жәй айлары: июнь, июль, август.

Көз айлары: сентябрь, октябрь, ноябрь.

Кыш айлары: декабрь, гыйнвар, февраль.

Бу айларның кайсысы утыздан, кайсысы утыз бер көннән килә, ә февраль ае гына 28—29 көннән килә.

Габдулла Тукайдан

4. Рәсемнәр кайсы ел фасылына туры килә?

5. Исеңдә калдыр!

табигать — природа
саргая — желтеет
озын — длинный
озыная — становится длиннее
коела — падает
иң — самый

6. Бу сүзләр ничек укыла? Транскрипция билгеләре белән яз. Жөмлөләр төзе.

Кошлар, агачлар, яфраклар, жылы як, яшел, саргая, чыршы, нарат.

7. 6 нчы күнегүдәге сүзләрне яза беләсеңме? Иптәшеңә диктант яздыр.

8. Жөмлөләргә сорау куй. Сорау-жавап формасында (в форме вопроса-ответа) иптәшең белән сөйләш.

1. Көз көне яфраклар саргая, коела, ә чыршы белән нарат яшел калалар.

2. Бүген иң матур көн.

3. Көз көне төннәр озыная, көннәр кыскара.

9. Исеңә төшер!

Үткән заман хикәя фигыль Прошедшее время глагола

К основам глагола, оканчивающимся на гласные и звонкие согласные звуки, в прошедшем времени присоединяются аффиксы **-ды/-де**: **аша-ды, кил-де**.

К основам глагола, оканчивающимся на глухие согласные, в прошедшем времени присоединяются аффиксы **-ты/-те**: **кайт-ты, кит-те**.

10. Жөмлөләрне укы. Калын хәрефләр белән бирелгән фигыльләрнең заманын билгелә һәм таблицкага яз.

Көз **житте**. Көннәр салкын. Салкын **жил исә**. Кошлар жылы якларга **китә**. Агачлар яфракларын **коя**. Көннәр **кыскарды**, төннәр **озынайды**. Мәктәптә укулар **башланды**.

Үткән заман хикәя фигыль	Хәзерге заман хикәя фигыль
...	...

11. Жөмлөләрне дәвам ит.

1. Көннәр салкын, чөнки 2. Көннәр кыска, төннәр озын, чөнки 3. Көз **житте**, шуңа күрә 4. Кошлар жылы якка **китте**, чөнки

12. Спроси у друга:

- нравится ли ему осень;
- куда улетают птицы;
- какая бывает погода осенью;
- когда начнутся осенние каникулы.

13. Диалогны укы. Партадашың белән сөйләш.

- Айдар, әйдә урманга барабыз.
- Ә көн нинди?
- Салкын түгел, жылы.
- Урманда нишлибез?
- Яфраклар жыябыз.

14. Восстанови диалог. Разыграй его с соседом по парте.

- ... ?
- Юк, мин урамга чыкмыйм.
- ... ?
- Чөнки көн бик салкын.
- Урамда салкын, ләкин жыл юк.
- ... ?
- Әйе, малайлар урамда. Футбол уйныйлар. Чыгасыңмы?
-

15. Табышмакның жавабын тап.

Кулсыз, аяксыз — тәрәзә кага (стучит).

 29—30 нчы дәресләр

1. Рәсемнәргә кара, жөмлөләр төзе.

... ява.

... оча.

... исә.

... туңды.

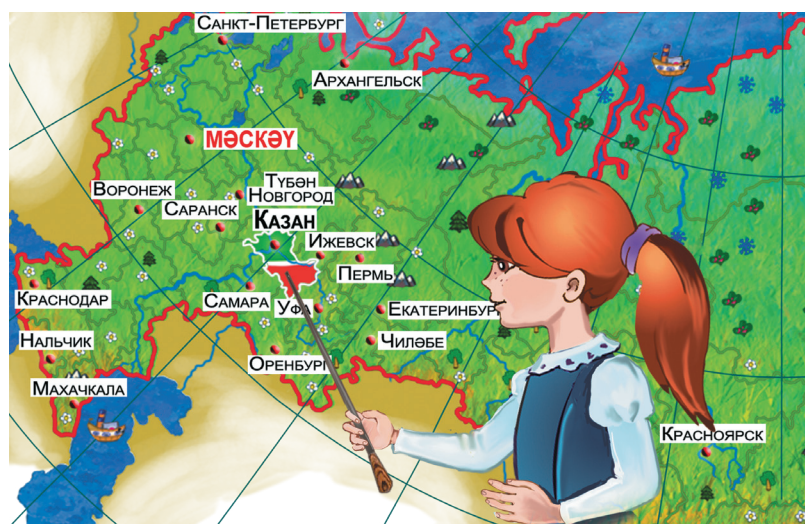
2. Кайсы жөмлөләрдә көз билгеләре юк?

1. Агач яфраклары саргайды.
2. Сулар туңды.
3. Кояш кыздыра.
4. Яфраклар коелалар.
5. Кошлар жылы якка китә.
6. Жылы яңгырлар башлана.
7. Салкын жил исә.
8. Көннәр жылына.

3. Исеңдә калдыр!

һава торышы турында — о погоде
җил төньяктан — ветер с севера, ветер северный
җил көньяктан — ветер с юга, ветер южный
явымсыз — без осадков
болытлы — облачно

4. Әйттик, син диктор. Һава торышын әйтергә өйрән.

Бүген унынчы октябрь. Көн болытлы. Кар ява.
Җил төньяктан.

Төнлә Казанда температура минус 2°С, минус 3°С,
көндөз плюс 1°С, плюс 2°С.

5. Уйла һәм әйт: бу һава торышы кайсы ел фасылына туры килә?

1. Көн эссе, явымсыз, көндөз температура плюс 30°С, төнлә плюс 20°С.

2. Көн болытлы, кар, урыны белән буран. Җил төньяктан. Температура минус 22°С.

6. Жәйге, язгы, кышкы бер көнгә һава торышын яз.

7. Рәсемнәр урынына сүзләр куй. Иптәшең белән сөйләш.

- Әйдә урманга барабыз.
- Нәрсәгә?
- жыярга.
- Юк, мин бармыйм.
- Нигә?
- Мин һава торышын тыңладым.
- Һава торышы нинди?
- була.

8. Шигырьне укы, ошаса, ятла.

Көз һәм балалар жыры

- Көз, көз, әйт әле,
Кәрзинендә ниләр бар?
- Кәрзинемдә кыярлар,
Помидор һәм алмалар.
- Көз, көз, әйт әле,
Кәрзинендә ниләр бар?
- Кәрзинемдә яңгырлар,
Жылы-суык көннәр бар.
- Көз, көз, әйт әле,
Кәрзинендә ниләр бар?
- Әбиемә, бабама
Күчтәнәчләр, бүләкләр.

Г. Гәрәева

31—32 нче дәресләр

1. Исеңә төшер!

Сораулар Авазлар	кая?	кайда?	кайдан?
Сузыклар калын	-га	-да	-дан
нечкә	-гә	-дә	-дән
Тартыклар			
яңгырау	-га, -гә	-да, -дә	-дан, -дән
саңгырау	-ка, -кә	-та, -тә	-тан, -тән
[н], [м], [ң]	-га, -гә	-да, -дә	-нан, -нән

2. Жәмләләр төзе.

3. Исеңә төшер!

Мин бара + **м**.
 Син бара + **сың**.
 Ул бара.

Без бара + **быз**.
 Сез бара + **сыз**.
 Алар бара + **лар**.

4. Уточни:

- идёт ли Марат в аптеку, в лес, в школу;
- идут ли друзья в аптеку, в лес, в школу.

5. Текстны укы. Син нинди дару үләннәрен беләсең?

Дару үләннәре

Безнең туган ягыбызда зур урманнар, киң болыннар бар. Урманнарда дару үләннәре күп. Дару үләннәре сәламәтлек өчен файдалы. Без бака яфрагы, мөтрүшкә, кычыткан жыйдык. Дару үләннәрендә витаминнар күп.

6. Хикәядән дару үләннәренең исемнәрен тап, дәфтәреңә яз һәм тәржемә ит.

7. Дару үләннәренең исемнәрен дәрәс укыйсыңмы?

[ба°қа йа°фрагы], [үги а°на йа°фрагы], [қычытқан].

8. Рәсемнәргә карап, дару үләннәренең исемнәрен әйт, жөмләр төзе.

9. Диалогларны укыгыз, сөйләшергә өйрәнегез.

1. — Оля, син кая барасың?
— Даруханәгә. Әбием авырый.
— Нинди дару аласың?
— Мин дару алмыйм, дару үләне алам.
2. — Алсу, син нинди дару үләннәрен беләсең?
— Мәтрүшкә, кычыткан, бака яфрагы.
— Сезнең өйдә дару үләннәре бармы?
— Әйе, жәй көне әбием белән жыйдык.

10. Спроси у друга, какие лекарственные травы он знает.

33—34 нче дәресләр

1. Исеңә төшер!

кемне — кого?

әнине

әтине

бабайны

нәрсәне? — чего? что?

кышны

урманны

өйне

2. Сорауларга җавап бир, жөмлөләрне укы.

Мин (нәрсәләрне?) чәчәкләр... әнигә бирәм.

Мин (кемне?) әти... , әни... бик яратам.

3. Үрнәктәгечә яз, сүзләр белән жөмлөләр төзе.

Ү р н ә к : нәрсәне? — урман-ны

Мәтрүшкә, үлән, дару, кычыткан.

4. Какие вопросы ты задал бы, чтобы получить такие ответы?

- ... ?
- Без урманда, болында булдык.
- ... ?
- Дару үләннәре жыйдык.
- ... ?
- Әйе, күп жыйдык.
- ... ?
- Мәтрүшкә, ромашка жыйдык.

5. Жәмләләрне дәвам ит.

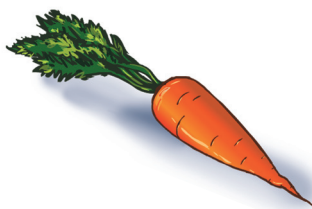
1. Дару үләннәре безгә кирәк, чөнки
2. Дару үләннәре күп, ләкин
3. Дару үләннәре файдалы, шуңа күрә
4. Дару үләннәрен жыйдык, ләкин

6. Диалогны укы. Дустың белән сөйләш.

- Дима, әйдә даруханәгә барабыз.
- Нәрсәгә?
- Дару алабыз.
- Кем авырый?
- Әбием.
- Бездә дару үләннәре күп. Әйдә безгә. Мин сиңа дару үләннәре бирәм.
- Рәхмәт.

7. Рәсемнәрнең исемнәрен таблицага яз.

Агачлар	Дару үләннәре	Яшелчәләр	Җиләк- жимешләр
...

35—36 нчы дәресләр

1. Текстны укы. Дару үләннәренең нинди файдасы бар?

Шифалы табиблар

— Ромашка, Ромашка! Син кая чабасың?

— Гайнан бабайга салкын тигән, аның тамагы авырта. Мин бабайны дәвалыйм.

— Әрем, Әрем! Син кая йөгәрәсең?

— Сара әбинең ашказаны авырта. Мин аны дәвалыйм.

— Кычыткан! Кычыткан! Син кая барасың?

— Искәндәр янына! Арт сабагын укытам! Бүген ул «ике»ле алган! Юньсез!

Вахит Монасыповтан

чабасың — бежишь

әрем — полынь

кычыткан — крапива

арт сабагын укытырга — проучить

юньсез — бестолковый

2. Бу үләннәр нәрсә дәвалый?

3. Диалогны үзара сөйлөшөгөз.

- Алсу, кайсы жирең авырта?
- Минем тамагым авырта.
- Минем дә тамагым авырта.
- Ә син дару эчтеңме?
- Юк, эчмәдем. Әбием: «Дару эчмә», — диде.
- Ә нәрсә эчтең?
- Ромашка белән чайкадым.

4. Рәсемнәргә кара һәм хайван, кош атамаларын үрнәк буенча яз.

Ү р н ә к :

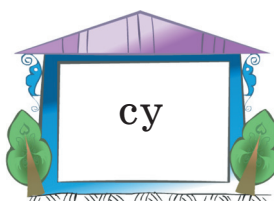
Кошлар: тукран, ...

Хайваннар: аю, ...

5. Рәсемнәрдәге хайваннар һәм кошлар кайда яши? Үрнәк буенча яз.

Ү р н ә к : Чуртан суда яши.

6. Спроси у друга:

- нравится ли ему осенняя погода;
- слушал ли он прогноз погоды на завтра;
- нет ли на улице дождя;
- нравится ли ему природа родного края;
- какие лекарственные травы он знает.

7. Сообщи другу о том, что:

- вы в лесу собирали разные листья;
- в лесу было очень хорошо, интересно.

8. Убеди друга в том, что:

- в осеннем лесу очень красиво;
- надо собирать лекарственные травы.

37—39 нчы дәресләр

1. Кош исемнәрен дәрес итеп әйтергә өйрән. Тәрже-мәсен тап.

[қа°рлығач], [са°ндугач], [күкэ], [чыпчық], [пәснэк], [күгәрчэн], [қа°рғá], [төрнá], [а°қóш], [туқрán], [қыр қа°зы], [қыр үрдэгэ].

2. Рәсемнәргә кара һәм кош исемнәрен татарча әйт.

3. Нинди кошлар бездә кала, нинди кошлар бездән китәләр?

Бездә кышлылар	Бездән китәләр
...	...

Карлыгач, сандугач, күке, чыпчык, песнэк, күгәрчен, карга, торна, аккош, кыр казы, тукран, кыр үрдәге.

7. Как скажешь о том, что:

— лето прошло;

— на улице стало холодно, дует холодный ветер?

8. Нокталар урынына жөмлөләр яз. Иптәшең белән сөйләш.

— ... ?

— Әйе, сандугач жылы якка китә.

— ... ?

— Ә чыпчык жылы якка китми, бездә кала.

9. «Очты, очты...» уенын искә төшер!

Очты, очты...

Очты, очты — каргалар очты.

Очты, очты — чыпчыклар очты.

Очты, очты — курчаклар очты.

Очты, очты — уенчыклар очты.

Очты, очты — үрдәкләр очты.

Очты, очты — казлар очты.

Очты, очты — тазлар очты.

Очты, очты — тавыклар очты.

40—41 нче дәресләр

1. Кош исемнәрен алфавит тәртибендә яз.

Карга, күгәрчен, торна, акчарлак, сандугач, чыпчык, тургай, тукран, сыерчык, карлыгач, аккош, күке, песнәк.

2. Кошлар турында укы, иптәшләреңә сөйлә.

1. Песнәк — бик хәрәкәтчән, җитез кош. Ул бик тырыш. Тәүлегенә үз авырлыгы кадәр бөҗәк ашый. Жылы якларга китми, бездә кала. Кышын аңа җим бирәләр.

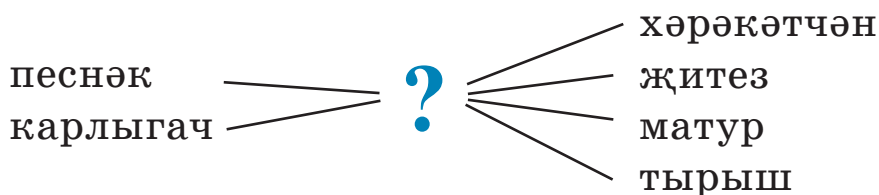
хәрәкәтчән — подвижная

тәүлегенә — в сутки

җитез — ловкая, юркая

2. Карлыгачлар чебен-черкиләр белән тукланалар. Алар сентябрьдә жылы якларга китәләр.

3. Бу кошлар нинди? Схемага карап әйт.

4. Кошлар нәрсә белән туклана?

Песнәк ... белән туклана. Карлыгач ... белән туклана.

5. Өйтүк, «Кошлар — безнең дусларыбыз» дигән кичә булачак. Син кошлар турында нәрсәләр беләсең? Дустыңа сөйләп кара.

6. Кошлар турында схема буенча диалог төзө.

Схема: вопрос — ответ — вопрос — ответ.

7. Текстны укы һәм әйт: Марат ничә кош исемен белә?

Маратларга кунак абый килде. Ул Маратка бер пакет күрсәтте һәм әйтте:

— Бу пакетта нәкъ егерме конфет бар. Әгәр егерме кош исемен әйтсәң (если скажешь), конфетларны сиңа бирәм.

— Чыпчык, карга, саескан, сандугач, песнәк, тургай, күгәрчен, каз, этәч белән тавык һәм аларның ун чебиләре.

8. Спроси у друга:

- любит ли он птиц;
- каких птиц он знает;
- какие птицы остаются зимовать у нас;
- сделал ли он скворечник;
- делают ли у них в школе скворечники.

42—43 нче дәресләр

1. Сүзләрне укы һәм исеңдә калдыр!

ашый — кушает
ашатам — кормлю
ашыйсы килә — хочется есть
эчә — пьёт
эчертәм — пою
эчәсе килә — хочется пить

2. Нокталар урынына тиешле кушымчаларны куй.

1. Мин Акбай... ашатам. 2. Саша кошлар... ашата. 3. Алсу песи... сөт эчертә. 4. Әнисә песнәк... май ашата. 5. Песнәк... ашыйсы килә. 6. Мин энем... ботка ашатам. 7. Энем... ботка ашыйсы килә.

3. Диалогларны укы. Партадашың белән сөйләшеп кара.

- Оля, нәрсә ашыйсың килә?
— Мин бөлеш яратам.
— Минем өчпочмак ашыйсым килә.
— Әйдә пешерәбез.
- Энемнең ашыйсы килә.
— Әйдә ботка пешерәбез.
— Әйе, мин аңа ботка ашатам.

4. Исеңдә төшер!

нәрсә?
песнәк
ул

нәрсәне?
песнәкне
аны

нәрсәнең?
песнәкнең
аның

5. Нокталар урынына тиешле кушымчалар куй, дөфтөреңә яз.

Песнәк кыш көне авыл... , шәһәр... яши. Балалар песнәк... ашаталар. Песнәк... дуслары күп.

6. 5 нче күнегүдәге жөмлөләргә сораулар куй.

7. Хикәяне укы һәм уйла: Әнисә нинди кыз?

Песнәк белән Әнисә

Кыш көне иде. Көннәр бик салкын. Беркөнне тәрәзөгә бер песнәк кунды. Ул тәрәзәне чукый башлады.

— Әни, ниһә песнәк тәрәзәне чукый? — дип сорады Әнисә.

— Тышта нинди салкын! Аның ашыйсы килгән, — диде әнисә.

— Алайса мин аны ашатам, — диде Әнисә.

Ул тәрәзәне ачты һәм бер кисәк май куйды. Песнәк бик шатланды. Канатын какты, Әнисәгә рәхмәт әйтте.

Песнәк көн саен тәрәзөгә килеп куна иде. Ул Әнисәгә ияләште һәм ачык тәрәзедән өйгә керә башлады.

Гасыйм Лотфидан

кунды — подсела
чукый башлады — начала клевать
аның ашыйсы килгән — она проголодалась
канатын какты — махнула крылышком
ияләште — привыкла

8. Бу сүзләрне дәрәс укыйсыңмы? Аларны транскрипция билгеләре белән яз.

Беркөнне, песнәк, чукый, тышта, шатланды, кунды, канат.

9. Найди в тексте предложения о том, что:

- на улице холодно;
- синица проголодалась;
- Аниса накормила синицу.

10. Бу раслаулар дәрәсме?

- Көннәр салкын түгел иде.
- Песнәк ишек янына килде.
- Песнәк тәрәзәне чукый башлады.
- Песнәкнең ашыйсы килә.
- Песнәкнең өйгә керәсе килә.
- Әнисә песнәкне ашатмады.
- Песнәк майны ашап бетерде.
- Песнәк Әнисәдән курыкмады.
- Песнәк Әнисәгә ияләште.
- Песнәк өйгә керә башлады.

11. Хикәяне сәнгатьле укырга өйрән.

44—45 нче дәресләр

1. Жөмлөләрне «Песнәк белән Әнисә» хикәясенә эчтәлегенә тәртибендә урнаштыр.

Беркөнне тәрәзәгә песнәк кунды. Кыш көне иде. Песнәк тәрәзәгә чукый башлады. «Песнәкнең ашыйсы килгән», — диде әнисә. Песнәк Әнисәгә ияләште. Әнисә тәрәзәгә ачты һәм бер кисәк май куйды. Песнәк Әнисәгә рәхмәт әйтте.

2. Нокталар урынына тиешле хәрефләрне яз.

1. Көн...әр бик салкын. 2. Берк...нн... тәр...зәгә п...сн...к кунды. 3. Т...р...з...н... ч...кый б...шл...ды. 4. Песн...кнең ашый...ы килә иде. 5. Әнис... п...сн...к...ә май бирде. 6. Песн...к бик ш...тл...нды. 7. Пес...әк Әнис...г... и...ләште.

3. План пунктларын хикәя эчтәлегенә тәртибендә урнаштыр (расположи пункты плана в последовательности содержания текста).

1. Әни белән кыз.
2. Көннәр бик салкын.
3. Песнәк Әнисәгә рәхмәт әйтә.
4. Әнисә песнәкне ашата.
5. Песнәк Әнисәгә ияләшә.

4. Иң яхшы хикәя сөйләүчегә конкурс! Бәя бирергә онытма!

5. Әгәр песнәк сөйләшә белсә, песнәк белән Әнисә арасында нинди сөйләшү булыр иде? Диалогны дәвам ит.

- Әнисә апа, исәнме!
- Исәнме, кошчыгым!
- Әнисә апа, миңа бик салкын!
-

6. Фикерләрне дәвам ит.

- Әнисә — яхшы кыз, чөнки
- Әнисә миңа ошый, чөнки
- Әнисә кошларны ярата, шуңа күрә

7. Әгәр Әнисә яхшы күңелле кыз булмаса, кошларны яратмаса (если бы не любила птиц), хикәя ничек үзгәрер иде? Яңа хикәя язып кара.

8. Спроси у друга:

- помогает ли он птицам;
- сделал ли он кормушку;
- кормит ли он птиц.

9. Рәсемнәр урынына — күплек сандагы исемнәр, нокталар урынына кушымчалар куй, жөмлөләрне дәфтәреңә яз.

Без ... бик яратабыз. Без аларга
куябыз. ... сала... .

46 нчы дәрес

1. Исеңә төшер!

Ул бар-а. — Он идёт.
Ул бар-мый. — Он не идёт.
Ул бар-ды. — Он ходил.
Ул бар-ма-ды. — Он не ходил.

2. Үрнәк буенча таблицаны тутыр.

	Хәзерге заман хикәя фигыль		Үткән заман хикәя фигыль	
	барлык	юклык	барлык	юклык
бар кит кайт аша	бар-а	бар-мый	бар-ды	бар-ма-ды

3. Нокталар урынына кирәкле кушымчаларны куеп укы.

Мин бакча... бар... . — Я иду в сад.
Мин бакча... кайт... . — Я пришёл из сада.
Мин бакча... эшлә... . — Я работал в саду.
Мин өй... кайт... . — Я пришёл домой.
Мин өй... эшлә... . — Я работал дома.
Мин өй... чык... . — Я вышел из дома.
Мин бакча... бар... . — Я не пойду в сад.
Мин бакча... кайт... . — Я не вернусь из сада.
Мин бакча... эшлә... . — Я не работал в саду.
Мин өй... кайт... . — Я не приду домой.
Мин өй... эшлә... . — Я не работал дома.
Мин өй... чык... . — Я не выходил из дома.

4. Үрнәк буенча тәржемә ит.

1. Мин бара алам. — Я могу идти.
Мин бара алмыйм. — Я не могу идти.
2. Кошчык оча.
Кошчык оча алмый.
3. Кошчык ашый ала.
Кошчык ашый алмый.
4. Кошчык сайрый ала.
Кошчык сайрый алмый.

5. Восстанови диалог, поговори с соседом по парте.

- ... ?
- Мин бакчага бардым.
- ... ?
- Әйе, эни эштән кайтты.
- Ул бакчага барамы?
-

6. Составь диалог по образцу упр. 5.

 47—48 нче дәрәсләр

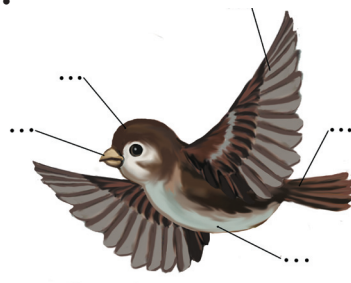
1. Исеңә төшер!

2. Жөмлөлөрне укы, сораулар куй.

1. Кар өстендә бер кош ята.
2. Үләннәр кар астында калды.
3. Өстәл янында урындык бар.

3. Рәсемгә кара һәм уйла: нокталар урынына нинди сүzlәр куярсың? Дәфтәреңә тәржемәләре белән яз.

4. Бу сүzlәрне исеңдә калдыр! Тәржемәсен сүзлеккә яз. Алар сиңа хикәяне аңларга ярдәм итәр.

өшегән — ...	кызганыч — ...	ярма — ...
авырта — ...	кинәт — ...	борын — ...
туңган — ...	эремчек — ...	жим — ...

5. Хикәяне укы.

Чирик

Бик салкын кыш көне иде. Әнием белән бакчадан кайтабыз. Кар өстендә бер чыпчыкны күрдөк. Кошчык оча алмый, канаты авырта. Ул туңган. Тәпиләре кып-кызыл. Кошчыкны бик кызгандык. Без аны өйгә алып кайттык. Алдына сөт, эремчек, ярма куйдык. Ләкин ул ашамады. Башын түбән иде,

күзләрән йомды. Кошчык икенче көнне генә күзләрән ачты. Миңа бик озак карап торды.

Мин чыпчыкны ашый белми, дип уйладым. Өстәлдәге тарыны борыным белән чукуп күрсәттем. Кинәт кошчык: «Чирик... чирик», — дип куйды. Шулай итеп, аның исеме Чирик булды.

бакча — здесь: детский сад

уйладым — подумал

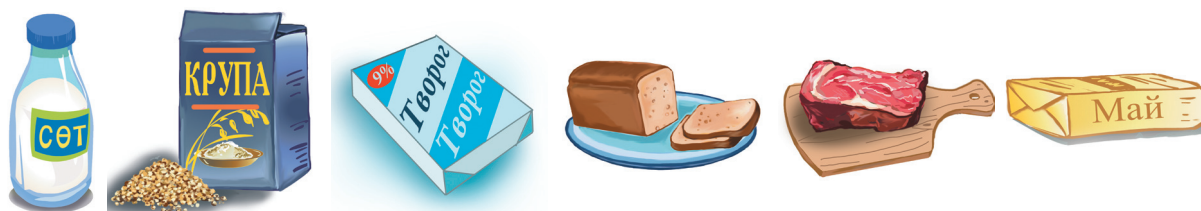
тары — просо

чукуп күрсәттем — показал, как клевать

ашый белми, дип уйладым — подумал, что не умеет есть

шулай итеп — итак

6. Рәсемгә кара һәм әйт: кыз кошка нинди ризыклар бирде?

7. Бу сүзләрне дәрәс укыдыңмы? Транскрипция белән яз.

Салкын, кайтабыз, өшегән, озак, кошчык, кызгандым, эремчек, ярма, йомды, ачты.

8. Хикәяне план буенча өлешләргә бүлеп укы.

1. Без бакчадан кайтабыз.

2. Чыпчыкны өйгә алып кайттык.

3. Мин чыпчыкны ашый белми, дип уйладым.

9. Найдите в тексте предложения о том, что:

- птичке очень холодно;
- птичка даже есть не хочет;
- птичка только на другой день открыла глаза.

10. Бу жөмлөләр хикәя эчтәлегенә туры киләме?

1. Кошларга кыш көне салкын. 2. Кошларга бик жылы. 3. Кошлар кыш көне туңалар. 4. Кешеләр кошларга жимлек ясыйлар. 5. Кешеләр кошларны кызганмыйлар. 6. Кечкенә кызчык кошчыкны бик кызгана. 7. Кошчык башта ук кыздан курыкмады. 8. Кызчык кошчыкны ашатырга теләмәде. 9. Кошчык икенче көнне генә күзләрен ачты.

11. Бу сүзләргә тәржемә ит. Алар белән жөмлөләр төзе.

спереди — ...	над — ...
сзади — ...	под — ...
напротив — ...	около — ...

12. Жөмлөләргә киңәйтәп яз.

1. Без күрдәк. 2. Алдына куйдык. 3. Мин уйладым.

13. Жөмлөләргә дәвам ит.

1. Без әнием белән кар өстендә
2. Кошчыкның канаты 3. Без кошчыкны бик
4. Аны өйгә 5. Кошчыкның алдына
6. Кошчык икенче көнне генә

14. Сорауларга җавап бир.

1. Көн нинди иде?
2. Әни белән кыз кар өстендә нәрсә күрделәр?
3. Кош нинди иде?
4. Кошчыкны кая алып кайттылар?
5. Кошчык алдына нәрсә куйдылар?
6. Кыз кошчыкка ни өчен Чирик исемен кушты?

15. Хикәянең эчтәлеген сораулар буенча сөйләргә өйрән.

49—50 нче дәресләр

1. Исеңдә калдыр!

Если хочешь сказать, что он (она) любит что-либо делать, то говоришь так:

Ул уйнарга ярата. — Он (она) любит играть.

Ул су коенырга ярата. — Он (она) любит купаться.

2. Как скажешь о том, что:

- птица любит купаться;
- девочка любит играть;
- ученик любит читать?

3. Тәржемә ит.

Ү р н ә к : эшли башлады — начал работать.

чукий башлады

оча башлады

ашый башлады

килә башлады

уйный башлады

чыга башлады

4. Бу сүзләрне онытма! Алар сиңа Чирик турындагы хикәяне аңларга ярдәм итәр.

сәламәт — здоровый

җилкә — плечо

шартлады — лопнул

шаярырга — баловаться

юкка чыкты — исчез

курукты — испугался

5. Хикәяне укы. Чирик ничек үзгәрде?

Чирик (дәвам)

Чирик ашарга да өйрәнде, оча да башлады. Жилкәмә куна да: «Чик-чирик, чик-чирик!» — ди.

Хәзер Чирик сәламәт. Ул су коенырга, шар шартлатырга ярата.

Яңа елда Чирик шарлар янына килде дә чукый башлады. Кинәт бер шар шартлады. Әй курыкты соң Чирик! Ләкин ул барыбер шарлар белән шаярды, уйнады.

шар шартлады — шар лопнул

6. Рәсемгә туры килгән җөмләне хикәядән табып укы.

7. Бу раслаулар дәресме?

- Чирик ашамый.
- Чирик ашарга өйрәнде.
- Чирик очарга өйрәнде.
- Чирик тәрәзәдән чыга да кире кайтмый.
- Чирик шарлар шартлата.
- Чирик курыкмады.
- Чирик шарлар белән шаярды.
- Шар шартламады.
- Шар шартлады.

8. Жәмләләрне дәвам ит.

1. Кошчык ашарга да өйрәнде, оча 2. Хәзер инде ул 3. Чирик шарлар янына килде дә 4. Шар ... , ә Чирик

9. Жәмләләрне хикәя эчтәлегә тәртибендә урнаштыр.

Яңа елда чыршыда шарлар күп иде. Чирик шарларны чукый башлады. Чирик шарлар белән уйнарга яратты. Кошчык ашарга да өйрәнде, оча да башлады. Чирик хәзер сәламәт. Чирик су коенырга, шар шартлатырга ярата. Шар кинәт шартлады, ә Чирик курыкты.

10. «Иң яхшы хикәя сөйләүче» конкурсына әзерлән. «Чирик» хикәясен иптәшеңә сөйләп кара.

11. Скази другу о том, что:

- ты здоров;
- ты любишь купаться, играть в футбол;
- любишь играть на улице.

12. Спроси у друга:

— любит ли он купаться, играть в футбол, играть с шарами.

13. Сообщи о том, что ты начал:

— читать интересную книгу, ходить в волейбольный кружок, ходить в бассейн.

51—52 нче дәресләр

1. Исеңә төшер!

При выражении принадлежности предмета кому-либо или чему-либо к основе слова присоединяются следующие аффиксы:

1 лицо	-ым/-ем,	кош-ым — моя птица
		өстәл-ем — мой стол
	-м	апа-м — моя сестра
		сөлге-м — моё полотенце
2 лицо	-ың/-ең,	кош-ың — твоя птица
		өстәл-ең — твой стол
	-ң	апа-ң — твоя сестра
		сөлге-ң — твоё полотенце
3 лицо	-ы/-е,	кош-ы — его (её) птица
		өстәл-е — его (её) стол
	-сы/-се	апа-сы — его (её) сестра
		сөлге-се — его (её) полотенце

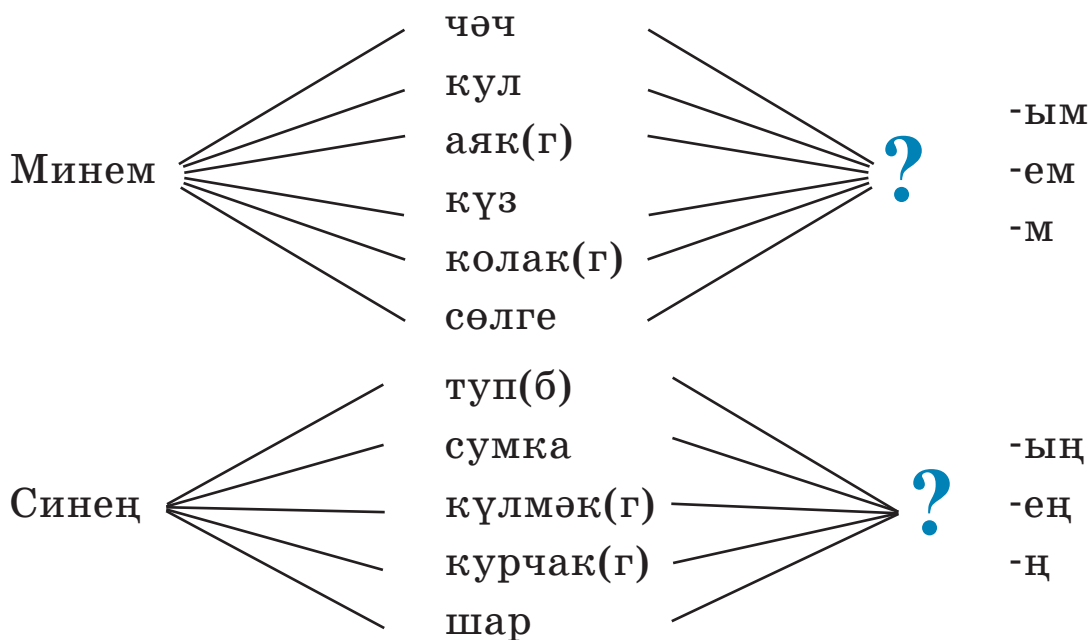
Но в словах, оканчивающихся на **к**, **п**, при добавлении аффиксов принадлежности эти звуки в конце слова чередуются со звонкими парами:

к — г, п — б:

күлмәк — күлмәге, китап — китабы.

Лицо	Множественное число	
	Аффиксы	Примеры
1	-ыбыз/ -ебез, -быз/ -без	кош-ыбыз — наша птица өстэл-ебез — наш стол апа-быз — наша сестра сөлгө-без — наше полотенце
2	-ыгыз/ -егез, -гыз/ -гез	кош-ыгыз — ваша птица өстэл-егез — ваш стол апа-гыз — ваша сестра сөлгө-гез — ваше полотенце
3	-лары/ -лэре, -нары/ -нэре	кош-лары — их птица өстэл-лэре — их стол апа-лары — их сестра сөлгө-лэре — их полотенце урман-нары — их лес көн-нэре — их дни

2. Кушымчалар куй, жөмлөлөр төзе.

3. Найдите существительное с аффиксами принадлежности (тартымлы исемнәр).

1. Бар минем
Кошчыгым —
Кечкенә чыпчыгым.

Әнәс Кари

2. Китап — киңәшчең синең,
Дустың, ярдәмчең синең.

Хәсән Шабанов

4. Диалогларга төшеп калган репликаларны өстә.

- а) — ... ?
— Әйе, минем өйдә аквариумым бар.
— ... ?
— Төрле балыкларым бар.
— Миңа бер балык бир әле.
—

- ә) — ... ?
— Әйе, мин бу китапны укыдым.
—
— Миңа ул бик ошады.
— Ул нәрсә турында?
—

5. Прочитай слово **курчакларымны**. Какие аффиксы присоединены к основе?

6. Исеңдә калдыр!

Аффиксы присоединяются к основе существительного в следующем порядке: сначала — аффикс числа, затем аффикс принадлежности и падежный аффикс:

күз + ләр + ем + нең,
курчак + лар + ым + ны.

7. Сүзләрне укы. Кушымчаларны әйт. Аларны үрнәктәгечә аерып яз.

Үрнәк: курчагымны — курча(к)г-ым-ны;
кулына — кул-ы-на.

Күлмәк, кошчыгым, чыпчыкларым, жылкәмә, жылкәмне, күземне, күземә, әтиемне, әниемә.

8. Диалогны дәвам ит. Иптәшең белән сөйләш.

- Коля, синең попугаең бармы?
- Бар.
- Син попугайга нәрсәләр ашатасың?
-

9. 8 нче күнегүдәге диалогка охшаш диалог төзе.

53 нче дәрес

1. Исеңдә калдыр!

кайвакыт — иногда **инде** — уже, уж, же
бервакыт — однажды

2. Жәмләләрне тәржемә ит.

1. Я учусь в четвёртом классе.
2. Я уже хорошо говорю по-татарски.
3. Иногда я плохо готовлюсь к урокам.
4. Однажды в лесу он увидел ёжика.

3. Дәрес тәржемәне тап.

1) урамга чыктым
урамда уйныйм
урамнан кердем		пришёл с улицы
вышел на улицу
играю на улице
2) очып керә
очып чыга		вылетает
залетает
3) кулымны күтәрдем
кулымны төшердем		опустил руку
поднял руку
4) һавага менә
җиргә төшә		спускается на землю
поднимается в небо
5) алып кайтты
алып китте		унёс
принёс

4. Жөмлөләрне укы. Калын хәрәф белән бирелгән сүзләрнең кушымчаларын билгелә.

1. Шарларны **Алсуның кулына** бәйләдем.
2. **Жилкәмә** Чирик утырды.
3. Мин **кулымны** күтәрдем.
4. Шарлар **курчагымны һавага** алып менеп киттеләр.

5. Сүзләрнең тәржемәсен тап. Дәрәс укырга өйрән.

Яши [йәши], онытмый [өнотмый], аллы-гөлле [а°лыгөллө], әскәмия [әскәмийә], янында [йа°ныңда], коткарды [қотқарды].

6. Жөмлөләргә сораулар куй. Кем күпме сорау уйлап таба ала?

1. Кош безгә очып керә.
2. Әтием миңа матур шарлар алып кайтты.
3. Шарларны курчагымның кулына бәйләдем.
4. Жилкәмә кош килеп кунды.
5. Мин кулымны күтәрдем.
6. Шарлар һавага очтылар.

7. Жөмлөләрне тиз укырга өйрән.

1. Мин бәйләдем.
Мин шарларны бәйләдем.
Мин шарларны кулга бәйләдем.
Мин шарларны курчакның кулына бәйләдем.
Мин шарларны курчагым Алсу кулына бәйләдем.

2. Мин утырдым.
Мин эскәмиягә утырдым.
Мин урамда эскәмиягә утырдым.
3. Мин чыктым.
Мин урамга чыктым.
Мин урамга чыктым һәм эскәмиягә утырдым.

8. Жәмләләрне киңәйтеп яз.

1. Чирик ярата.
2. Чирик шартлатты.

54—55 нче дәресләр

1. Хикәяне укы.

Чирик
(дәвам)

Менә жәй житте. Чирик инде урамда яши, ләкин ул мине онытмый. Кайвакыт безгә дә очып керә.

Бервакыт әтием шарлар алып кайтты. Шарларны курчагым Алсуның кулына бәйләдем дә урамга чыктым, эскәмиягә утырдым. Жилкәмә Чирик килеп кунды. Мин, «көш-ш-ш!» дип, кулымны күтәрдем, ә шарлар курчагымны һавага алып менеп киттеләр.

— Курчак очты! Алсу очты! — дип кычкырдым, елый башладым. Миңа берәү дә ярдәм итә алмады.

Кинәт шарлар шартлады, һәм Алсу җиргә төшә башлады. Мин һавага карадым һәм шаккаттым: Алсу янында Чирик очып йөри иде. Менә ул бер шарны шартлатты, икенче шарны, тагын, тагын... Чирик Алсуны коткарды.

Жәвад Тәрҗеманов

шаккаттым — удивилась

коткарды — спас

шарны шартлатты — здесь: птичка клюнула, и шар лопнул.

2. Бу сүzlәрне дәрес укыдыңмы?

[ка°йвақыт], [бэрвақыт], [урамга чықтым], [курчагымыны], [кычкырдым].

3. Бу жөмлөләргә ничә сорау бирә аласың?

1. Бервакыт әтием шарлар алып кайтты. 2. Шарларны курчагым Алсуның кулына бәйләдем дә урамга чыктым.

4. Жөмлөләрне текст әчтәлеге тәртибендә урнаштыр.

Кайвакыт Чирик безгә дә очып керә. Ул мине онытмый. Чирик инде урамда яши. Шарларны курчагым Алсуның кулына бәйләдем дә урамга чыктым, әскәмиягә утырдым. Мин, «көш-ш-ш!» дип, кулымны күтәрдем, ә шарлар курчагымны һавага алып менеп киттеләр. Жилкәмә Чирик кунды.

5. Жөмлөлөрне дәвам ит.

1. Чирик инде урамда яши, чөнки
2. Чирик безгә очып керә, чөнки
3. Шарлар һавага очтылар, чөнки
4. Шарлар һавада шартладылар, чөнки
5. Чирик миңа ияләште, чөнки
6. Мин кулымны күтәрдем, чөнки
7. Чирик шарларны шартлатты, чөнки

6. Рәсемнәр урынына — сүzlәр, нокталар урынына кушымчалар куй. Текстны дуcтыңа сөйләп кара.

Мин ... ... кулына бәйләдем дә урам... чыктым, ... утырдым. Жилкәмә килеп кунды. Мин кул... күтәрдем, ә   ... һавага алып менеп киттеләр. Мин һава... карадым һәм шаккаттым: янында очып йөри иде. Ул бер ... шартлатты. Алсу... коткарды.

7. Сорауларга җавап бир.

1. Чирик жәй көне кайда яши башлады?
2. Чирик кечкенә кызны ни өчен онытмый?
3. Әтисе кызга нәрсә алып кайтты?
4. Кыз кая чыкты?
5. Ул шарларны нәрсәгә бәйләде?
6. Шарлар нигә очып киттеләр?
7. Кыз нигә шаккатты?

8. Өгэр хикэя III зат исеменнэн сөйлэнсэ (кызның исеме — Лэйсэн), кайсы жөмлөлөр үзгөрер иде? Хикэядэн фигыльлэрне тап, таблицага яз.

I зат — мин	III зат — ул
бэйлөдем	бэйлөде
...	...

9. Иң матур хикэя сөйлөүчегә конкурс! Конкурс төркемнэр арасында үткөрелә. «Чирик» хикэясен бер-берегезгә сөйлөгез. Жиңүчелэрне билгеләгез.

10. Как скажешь о том, что ты можешь:

- хорошо учиться;
- красиво рассказывать стихотворение;
- решить задачу;
- быстро бегать?

11. Скажи братику, что зимой птицам холодно. Убеди его в том, что надо им делать кормушку, надо их кормить.

56—57 нче дәресләр

Проверь себя!

1. Нокталар урынына тиешле хәрефләрне яз.

Ак...ош, к...гәрчен, үрд...к, та...ык, т...р...зә,
шатл...на, хәрәк...тч...н.

2. Дәрес тәржемәне тап.

Ловкий —

1) файдалы; 2) җитез; 3) шат.

Голубь —

1) күгәрчен; 2) карлыгач; 3) тукран.

3. Как ты спросишь у друга:

— любит ли он птиц;

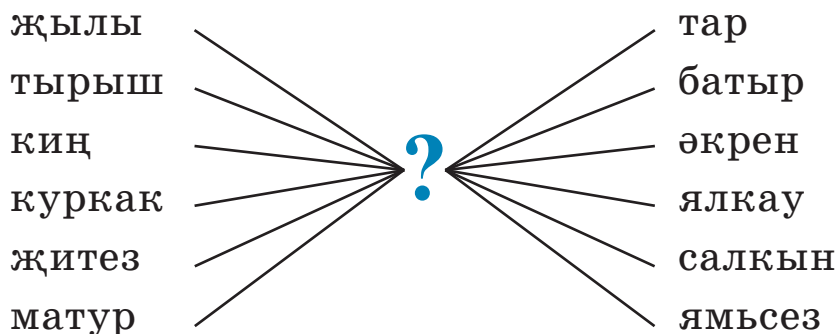
— когда улетают птицы;

— какие птицы остаются у нас, а какие улетают
в тёплые края;

— кормит ли он зимой птиц;

— чем он кормит птиц зимой?

4. Сүзләрнең антоним парларын тап.

5. Вспомни рассказ «Песнэк белән Әнисә». Что ты можешь сказать о девочке Анисе? Какая она?

6. Син нинди кошларны беләсең, алар турында нәрсәләр сөйли аласың?

7. Жәмләләрне дәвам ит.

1. Песнэк — файдалы кош, чөнки
2. Көз көне салкын яңгыр ява, шуңа күрә
3. Мин көзне яратам, ләкин

8. Нокталар урынына кушымчалар яз.

Кышын бездә яшиләр
Песнэк... һәм чыпчык... ,
Күгәрчен... , чәүкә... ,
Тагын башка кошчыклар.

Гасыйм Лотфи

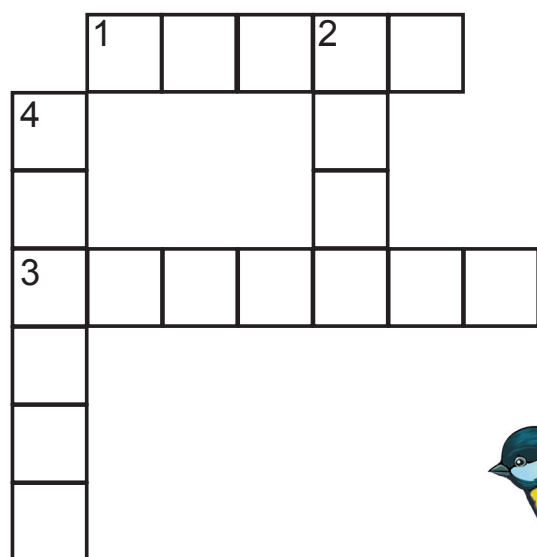
9. Тәржемә ит.

1. Я жалею птиц, поэтому их кормлю.
2. Я насыпала корм птицам.
3. Мы сделали кормушки для птиц.
4. Я начал хорошо решать задачи.
5. Я люблю купаться, поэтому хожу в бассейн.
6. Я люблю читать, поэтому часто хожу в библиотеку.

10. Диалогны өйрэн, дустың белән сөйләш.

- Син кошларны яратасыңмы?
- Әлбәттә.
- Ә быел жимлек ясадыңмы?
- Әйе.
- Кая әлдең?
- Бакчага.

11. Кроссвордны чиш.

1—2. Йорт кошлары.

3. Жылы якка китүче кош.

4. Сары түшле кош (птица с жёлтой грудкой).

ХАЙВАННАР ДӨНЬЯСЫНДА

 58 нче дәрес

1. Рәсемнәргә кара һәм әйт: бу хайваннарның кайсысы — асылда, кайсысы урманда яши?

2. Сүзләрне тәржемә ит, дәрәс әйтәргә өйрән.

Соры, ак, кара, озын колаклы, озын койрыклы, хәйләкәр, усал, ит бирә, сөт бирә, йон бирә, тиз йөгәрә, зур.

3. Беренче рәсемдәге хайваннар турында син нәрсәләр сөйлә аласың?

4. Табышмакларны укы. Җавапларны рәсемгә карап әйт.

1. Сорыдыр төсә,
Үткендер тешә,
Урманда йөри,
Сарыклар эзли.

2. Нечкә биллә,
Көлтә койрыклы.

3. Бер йомгакка мең энә,
Сиңа тими, син тимә.

4. Җәен соры, кышын ак,
Аңа шулай яхшырак.

5. Табышмаклардагы тасвирлауларны (описания) кулланып, рәсемдәге хайваннар турында сөйлә.

6. Диалогларга төшеп калган жөмлөлөрне өстө.
Дустың белән сөйлөшөп кара.

1. — Оля, син бүре күрдеңме?

—

— ... ?

— Зоопаркта. ... ?

— Ә мин мультфильмда.

2. —

— Әйе, мин куян күрдем.

— ... ?

— Урманда.

— ... ?

— Жәй көне.

— Куян нинди төстө иде?

—

7. Бергөлөп уйнагыз.

— Дуслар, кая барасыз?

— Кара урманга барабыз.

— Кара урманда нишлисез?

— Кура жыләге жыябыз.

— Жиләк белән нишлисез?

— Жиләктән как коябыз.

— Бүре килсә, нишлисез?

— Урман буйлап чабабыз.

Балалар фольклорынан

8. Үзеңә ошаган табышмакларны ятла.

59 нчы дәрес

1. Тиен турында сөйләргә өйрән.

Тиен

Урманда бар зур койрыклы
Житез тиен.
Агач башларында яши
Кышын-жәен.
Агачлардан агачларга
Сикереп үтә,
Чикләвекләр ашап, шунда
Гомер итә.

Әнәс Кари

2. Бу сүzlәрне дәрес укыдыңмы? Транскрипция билгеләре белән яз.

Койрыклы, кышын, агачлардан, чикләвекле, гомер.

3. Шигырьдән кая? кайдан? кайда? сорауларына җавап булып килгән исемнәрне тап.

4. Жөмлөләрне төгәллә.

1. Тиен житез, 2. Тиен кышын, жәен

3. Тиен агачтан агачка 4. Тиен чикләвек

5. 4 нче күнегүдәге жөмлөләргә сораулар куй.

6. Шигырьне яттан сөйләргә өйрән.

60—61 нче дәресләр

1. Исеңә төшер!

**Билгесез үткән заман хикәя фигыль
Прошедшее неопределённое время глагола**

Если говоришь о событиях, которых сам не видел, то употребляешь глагол в такой форме:

Ул кайт-кан. — Он вернулся (оказывается).

Ул әйт-кән. — Он сказал (оказывается).

Ул бар-ган. — Он ходил (оказывается).

Ул кер-гән. — Он заходил (оказывается).

2. Тәржемә ит.

1. Он к нам, оказывается, приходил. 2. Она, оказывается, вернулась. 3. Она, оказывается, оставила лекарственные травы. 4. Он, оказывается, маме сказал.

3. Бу сүзләрне онытма!

ярыш — соревнование

ярыша — соревнуется

ярышта катнаша — участвует в соревновании

ярышырга тели — хочет соревноваться

4. Сүзләрне дәрес укырга өйрән, тәржемәсен тап.

[та°шбақá], [қуйáн], [тәлэгәнёр], [ба°шлағайár],
[йөқлөй], [уйанá], [үкэндэ], [фа°йдá].

7. Ике раслауның кайсысы дөрөс?

1. Ташбака белән Куян бер елгага таба йөгерә башлаганнар.

Ташбака белән Куян бер тауга таба йөгерә башлаганнар.

2. Ташбака, мин тиз йөгерәм, дип уйлый.

Куян, мин тиз йөгерәм, дип уйлый.

3. Ташбака юлда йоклый.

Куян юлда йоклый.

4. Куян тауга барып житкән.

Ташбака тауга барып житкән.

5. Куян үкенде дә, хурланды да, әмма үкенүдән ни файда?!

Ташбака үкенде, хурланды, ләкин үкенүдән ни файда?!

8. Хикәядәге жөмлөләргә сораулар куй. Кем күбрәк сораулар уйлап таба?

9. Как скажешь о том, что ты:

— участвуешь в соревнованиях;

— на соревновании пришёл первым;

— победил;

— не победил;

— раскаялся?

10. Бу мәкальне (пословицу) ничек аңлайсың?

Эш үткәч, үкенүдән файда юк.

11. 8 нче күнегүне язмача эшлә.

12. «Ташбака белән Куян» хикәясенәң эчтәлеген дустиңа сөйлә.

62—63 нче дәресләр

1. Исеңдә калдыр!

Когда сравниваем признаки предметов, говорим так:

зур-рак — больше, **матур-рак** — красивее,
яшел-рәк — зеленее, **кечкенә-рәк** — меньше.

А когда выражаем превосходство какого-либо качества, то говорим:

бик зур — очень большой,
бик матур — очень красивый,
ап-ак — белый-пребелый,
иң зур — самый большой,
иң матур — самый красивый,
ямь-яшел — зелёный-презелёный,
зәп-зәңгәр — синий-пресиний,
сап-сары — жёлтый-прежёлтый,
кып-кызыл — красный-прекрасный.

2. Прочитай предложения. Найди прилагательные и определи, как выражены признаки предметов.

1. Бу алма кызыл. Өстәлдәге алма кызылрак. Ө агачтагы алма кып-кызыл. 2. Бу чәчәкләр зәңгәр, ә бу чәчәк зәп-зәңгәр. 3. Бу күлмәк чиста, ап-ак. 4. Синең бантигың бик матур. 5. Миңа иң зур алманы бир әле. 6. Бу алма зуррак, матуррак.

3. Бер-берегезгә карап, комплиментлар әйтегез.

4. Бу жөмлөлөр кайсы рәсемгә туры килә?

1. Бу — иң зур помидор. 2. Бу помидор кечкенә.
3. Бу — зур помидор. 4. Бу помидор зуррак. 5. Бу помидор бик зур.

5. Бу сүзләрне исеңдә калдыр! Алар сиңа әкиятне аңларга ярдәм итәр.

керпе — ёж
энә — игла
зур үскән — вырос
жәнлекләр — звери
кия — надевает
шундый — такой
ышанмаган — не поверил

6. Үрнәк буенча дәвам ит.

нишли?	нишлэгән?	нишләми?	нишләмэгән?
уйлый күрә кия исни жырлый сөйли бии китә	уйла-ган күр-гән	уйла-мый күр-ми	уйла-ма-ган күр-мә-гән

 64—65 нче дәресләр

1. Исеңә төшер!

кая?	кайда?	кайдан?
чыршы янына	чыршы янында	чыршы яныннан
к ёлке	у (около) ёлки	от ёлки

2. Дәрес укы.

[кә́рпэ ба°ласы], [бэ́рвақыт], [чы́ршы],
[йәмйәшэ́л], [йа°ңа йыл бәйрэмэ́], [а°ның йа°ныңда́],
[жы́рладыла́р], [бийэдэлэ́р], [жәнлэклэ́р].

3. Дәрес тәржемәне тап.

Бервакыт —

1) иногда; 2) однажды; 3) когда.

Тун —

1) пальто; 2) шуба; 3) одежда.

Уйлаган —

1) сказал; 2) подумал; 3) говорил.

4. Әкиятне укы. Керпе баласына нәрсә ошаган? Ни өчен?

Яшел энәле керпе

Бервакыт Керпе баласы урманда чыршы күргән. Бик озак чыршыга карап торган, энәләрен иснәгән.

— Нинди зур керпе, нинди матур керпе! — дигән. — Менә кызык, энэләре ямь-яшел! Зур үскәч, мин дә шундый тун киям, — дип уйлаган.

Менә ул Яңа ел бәйрәменә киткән. Анда бик матур чыршы күргән.

— Күрдәңме? — дигән ул Аю баласына. — Нинди матур керпе! Барлык жәнлекләр дә зур керпе янында жырладылар, шигырь сөйләделәр, биеделәр.

Аю баласы көлгән:

— Ул бит керпе түгел, чыршы! — дигән.

Керпе баласы һаман ышанмаган.

— Чыршы булса да, ул — зур керпе! — дигән.

энэләрен иснәгән — понюхал иголки

һаман — всё ещё

ышанмаган — не поверил

булса да — если даже

сокланган — восхитился

5. Әкият эчтәлегенә туры килә торган жәмләләргә тап, дәфтәреңә яз.

1. Керпе баласы урманда чыршы күргән. 2. Керпе баласы ямь-яшел чыршыны бик яраткан. 3. Керпе баласы ямь-яшел энәле чыршыга карап сокланган. 4. Керпе баласы чыршыны зур керпе, дип уйлаган. 5. Ул Яңа ел бәйрәмендә тагын чыршыны күргән һәм шатланган. 6. Аю баласы Керпе баласыннан көлгән.

6. Әкият текстыннан фигураларга тап һәм үрнәк буенча үзгәрт.

Үрнәк: күргән — күрдә.

7. Әкиятне сәнгатьле укырга өйрән.

66—67 нче дәресләр

1. «Яшел энәле керпе» әкиятен исеңә төшер. Ике раслауның кайсысы дәрес?

1. Керпе баласы урманда нарат күргән.
Керпе баласы урманда чыршы күргән.

2. Керпе баласына чыршы ошаган.
Керпе баласы чыршыны яратмаган.

3. Керпе баласы чыршыны зур керпе, дип уйлаган.

Керпе баласы чыршыны зур аю, дип уйлаган.

4. Жәнлекләр чыршы янында жырлар жырлылар, шигырь сөйлеләр, биеләр.

Жәнлекләр чыршы янында шигырь сөйлеләр, китап укыйлар.

2. «Яшел энәле керпе» әкиятеннән үзеңә иң ошаган жөмлеләрне табып укы. Бу жөмлеләр сиңа ни өчен ошады?

3. Жөмлеләрне киңәйтеп яз.

1. Керпе баласы күргән. 2. Тун киям. 3. Жәнлекләр биеделәр.

4. Түбәндәге жөмлеләргә кем күбрәк сораулар куя ала?

1. Бервакыт Керпе баласы урманда чыршы күргән. 2. Бөтен жәнлекләр дә чыршы янында жырлар жырладылар, шигырь сөйләделәр, биеделәр. 3. Керпе баласы ямь-яшел чыршыны бик яраткан.

5. Сорауларга жавап бир. Сораулар буенча әкиятнең эчтәлеген дустанга сөйләп кара.

1. Керпе баласы урманда нәрсә күргән?
2. Ул ни өчен чыршыны зур керпе дип уйлаган?
3. Ни өчен аңа чыршы бик ошаган?
4. Керпе баласы чыршыны тагын кайчан күргән?
5. Жәнлекләр чыршы янында нинди уеннар уйнаганнар?
6. Ни өчен Керпе баласы: «Чыршы булса да, ул — зур керпе!» — дигән?

6. Диалогка төшеп калган жәмләләрне куй.

- Исәнме, аю!
-
- Мин урманда булдым, анда зур керпе күрдем.
-
- Ул бик зур, ямь-яшел, энәләре хуш исле.
-
- Чыршы булса да, ул — зур керпе.

7. Әкиятне сөйләргә өйрән.

68—69 нчы дәресләр

1. Текстны укы. Ә синең керпе күргәнең бармы?

Безнең урманнарда, бакчаларда керпе еш очрый. Зур керпенең энәсе 16 меңгә якын була. Энәнең озынлыгы 2—4 сантиметр, юанлыгы 1 миллиметр. Керпенең авырлыгы 1 килограммга, буге 30 сантиметрга житәргә мөмкин.

Көз көне керпе тыныч урынга коры яфрак, үлән ташый. Ул кыш буге йоклай. Керпе бөҗәкләр, тычкан, гөмбә, жыләк, үлән ашый.

2. Дәрес укыдыңмы?

[кә́рпэ́], [ө́зөнлы́к], [йуанлы́гы], [а°вырлы́гы], [тыны́ч], [йа°фра́к].

3. Тексттан тап һәм укы:

- керпенең энәләре турында;
- керпенең туклануы турында.

4. Текстны файдаланып, керпе турында яз.

Керпенең энәләре саны

Энәләрнең озынлыгы

Керпенең буе

Керпенең авырлыгы

Керпе ... ашый.

Керпе кыш көне

5. Иптәшеңә керпе турында нинди сораулар бирә аласың?

6. Диалогны өйрән, иптәшең белән сөйләшеп кара.

— Оля, тыңла әле, яңалык әйтәм.

— Нәрсә булды?

— Мин кичә бакчада керпе күрдем.

— Тоттыңмы соң?

— Әйе, өйгә алып кердем.

— Ничек тоттың? Ул бит энәле.

— Сөлге белән тоттым. Өйдә сөт бирдем, ләкин ул эчми. Диван астында утыра да утыра.

— Наташа, син аны жибер. Аның балалары бардыр. Ул сезнең бакчага алар өчен азык эзләп килгән, бакчада тычканнар күп.

— Ярар, Оля, син дәрәс әйтәсең, рәхмәт сиңа.

7. Как скажешь о том, что:

— ты увидел ёжика;

— он ещё маленький;

— ёжик испугался;

— ты принёс его домой?

70—71 нче дәресләр

Проверь себя!

1. Нокталар урынына кирәкле хәрефләрне яз.

Ар...сл...н, б...р... , ф...л, д...я, т...шб...к... ,
керп... , ти...н, а... , т...лк... , к...ян.

2. Заполни таблицу.

Сыер, сарык, төлке, бүре, эт, кәжә, арыслан,
юлбарыс, фил, леопард, ат, куян, дөя.

Кыргыз хайваннар	Йорт хайваннары
...	...

3. Сүzlәрдән жөмләләр төзе.

1. Керпе, йоклый, кыш көне.
2. Бөжәкләр, тычкан, гөмбә, жыләк, ашый, керпе.
3. Бакчада, мин, күрдем, керпе.
4. Бирдем, мин, сөт, керпегә.
5. Урманга, мин, жибәрдем, керпене.

4. Жөмләләрдән сыйфатларны тап, дәрәжәләрен билгелә.

1. Ак куян зур, соры куян зуррак.
2. Төлке усал, ә бүре усалрак.
3. Аю әкрен йөгәрә, бүре тиз йөгәрә, ә куян бик тиз йөгәрә.

5. Нокталар урынына сыйфатлар өстәп әйт.

Арыслан ... , фил ... , куян ... , бүре ... , дөя ... , аю ... , тиен ... , ташбака ... , керпе ... , төлке

6. Сүзләрне тәржемә ит.

озын — ...

авыр — ...

озынлык — ...

авырлык — ...

7. Ребусны чиш. Жәнлекләр турында сөйлә.

1)

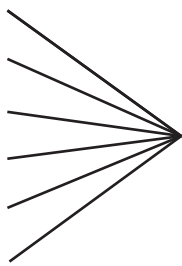

2)

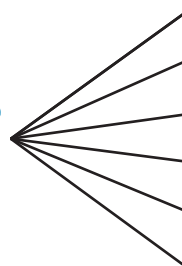

8. Жәмләләр төзе.

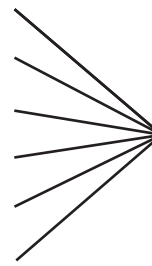
Бүре
Тиен
Керпе
Фил
Аю
Куян

?

чикләвек
ипи
сөт
бал
ит
кишер

ярата.

КЫШКЫ УЕННАР

72—73 нче дәресләр

1. Шигырьне укы.

Беренче кар

Йомшак кына кар яуды.
Бөтен жирне каплады:
Ап-ак булды болыннар,
Ап-ак булды киң кырлар.

Әхмәт Ерикәй

2. Исеңә төшер!

Сыйфатларның артыклык дәрәжәсе
Превосходная степень прилагательных

бик зур — очень большой
иң матур — самый красивый
ямь-яшел — зелёный-презелёный
ап-ак — белый-пребелый
кып-кызыл — красный-прекрасный

3. Шигырьдән сыйфатларны тап, дәрәжәсен билгелә.

4. Сүзләрне дәрәс укырга өйрән, тәржемәсен тап.

[қа^ор], [йа^офрақ], [са^олқын], [туңа], [төн], [қойа́ш],
[боз], [қысқара́], [жылы́ йа^оқ].

10. Син ел фасылларының билгеләрен беләсеңме? Рәсемнәргә карап, бер-берегезгә сораулар бирегез.

11. Кыш билгеләре турында сөйләргә өйрән.

 74—76 нчы дәресләр

1. Бу сүzlәрне дәрес әйтергә өйрән. Алар бик матур бер хикәя укырга ярдәм итәр.

[á°пáқ], [ма°лайлár], [йомшáқ], [йа°сыйлáр], [зурайá], [шá°тланá], [күңэлé], [кишэр], [қá°р ба°бáй], [күмэр], [бөрón], [бэргé].

2. Жөмлөләрне дәвам ит.

1. Олег урамга
2. Олег урамда
3. Олег урамнан

3. Фигыльләрне күплек санда әйт.

Ява, чыга, ясый, шатлана, куя.

4. Хикәяне укы. Малайларга ни өчен рәхәт?

Кышкы уен

Урамда ап-ак кар ява. Олег урамга чыкты. Урамда малайлар уйныйлар. Йомшак кардан шар ясыйлар. Ап-ак кар зурая бара. Балалар шатланалар.

— Ай-яй, нинди матур булды!

Малайлар кардан ак аю һәм кар бабай ясап куялар. Аларга күңелле.

— Кар бабайның күзенә күмер куябыз.

— Борын да ясыйк. Борыны кызыл булсын.

Айнур өйдән кишер алып чыга. Кар бабайга кишердән борын ясыйлар. Бергә уйнау бик күңелле.

Госман Бакирдан

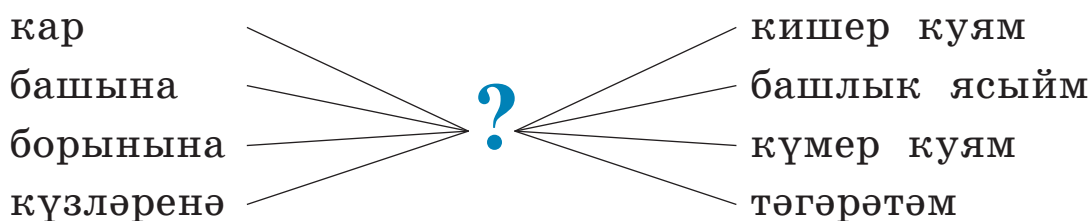
күмер — уголь

зурая — увеличивается

5. Жөмлөләрне хикәя эчтәлеге тәртибендә урнаштыр (расположи предложения в последовательности содержания рассказа).

Йомшак кардан шар ясыйлар. Урамда ап-ак кар ява. Малайлар кардан ак аю һәм кар бабай ясыйлар. Бергә уйнау бик күңелле. Кар бабайның күзенә күмер, борын итеп, кишер куялар.

6. Син кар бабай ясый беләсеңме? Ике бағанадагы сүзләрден жөмлөлөр төзе.

7. Малайлар кар бабайны ничек ясыйлар? Рәсемгә кара, сөйләп бир.

8. Кайсы диалогның эчтөлөгө хикәягә туры килә? Дустың белән сөйләш.

1. — Олег, әйдә урамга чыгабыз.
— Ә урамда рәхәтме?
— Рәхәт. Ап-ак кар ява.
— Чаңгы шуабызмы?
— Юк, кар бабай ясыйбыз.
2. — Олег, сез урамда нишлисез?
— Уйныйбыз, кар бабай, ак аю ясыйбыз.
— Кар бабайны ничек ясыйсыз?
— Кардан шар тәгәрәтеп.
3. — Костя, әйдә урамга чыгабыз.
— Урамда нишлибез?
— Чаңгы шуабыз.
— Минем чаңгым юк, чанам бар.
— Алайса чана шуабыз.

77—78 нче дәресләр

1. Исеңдә калдыр!

быел — в этом году
иске ел — старый год
былтыр — в прошлом году
яңа ел — новый год
кичә — вчера
бүген — сегодня

2. Шигырьне укы. Шигырьдә сүз нинди көн турында бара?

Яңа ел килгәч

Апа былтыр киткән иде,
Быел кайтты ёлкадан.
Ә мин былтыр яткан идем,
Быел тордым йокыдан.

Иске елны ертып ташлап,
Яңа елны башладык.
Былтыр пешкән бәләшләрне
Быел тагын ашадык.

Кичә мин биш яшьтә идем,
Бүген инде алтыда.
Яшем артты, акыл нишләр?
Артыр әле ансы да.

Бари Рәхмәт

3. Жәмләләрне укы. Нокталар урынына тиешле сүзләрне куй.

1. Апа ёлкага ... китте, ... кайтты. 2. Мин ... йокларга яттым, ... тордым. 3. ... бөлеш пешердек, ... ашадык. 4. Мин ... биш яшьтә идем, ... миңа алты яшь.

4. Сорауларга жавап бир.

1. Шигырьдә нинди көн турында сүз бара?
2. Бөлешне кайчан пешергәннәр?
3. Бөлешне кайчан ашаганнар?
4. Календарьның кайсы битен ертып ташлаганнар?

5. Сүзләрнең антоним парларын тап.

быел — ... иске ел — ... рәхәт — ...
бүген — ... яхшы — ... зур — ...

6. Син Яңа ел бәйрәме турында бик күп шигырьләр, җырлар өйрәнәсең. Шуларны (шигырьләрне) исеңә төшер.

1. Чыршы, чыршы, без сине
Сагынып көттек ел буе,
Син тагын да матуррак
Бизәлгәнсең бу юлы.

Сәхаб Урайский

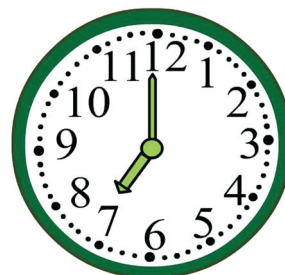
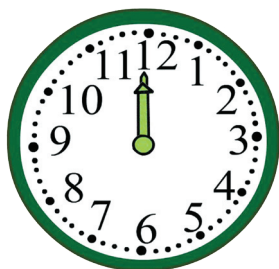
2. Тышта буран бөтен җиргә
Карлар тутыра.
Безнең бүлмәдә ямь-яшел
Чыршы утыра.

Жәвад Тәрҗеманов

7. Диалогка төшеп калган жөмлөлөрне өстө. Иптөшен белән сөйлөш.

- Аня, мәктәптә чыршы бизәдегезме?
-
- Яңа ел бәйрәме кайчан башлана?
- Бәйрәм сәгать икедә башлана.
- ... ?
- Бәйрәмгә ак күлмәк киям, ә син нәрсә киясең?
-
- Мин шигыр сөйлим, ә син?
-

8. Бәйрәм сәгать ничәдә башлана?

9. Сораулар буенча партадашың белән сөйлөш.

1. Син Яңа ел бәйрәменә кайчан барасың?
2. Бәйрәм сәгать ничәдә башлана?
3. Бәйрәмгә кем белән барасың?
4. Син бәйрәмдә нишлисең?
5. Син Яңа елны кайда каршылысың?
6. Бәйрәм көнне нәрсә пешерәсең?

10. «Безнең мәктәптә Яңа ел бәйрәме» темасына хикәя төзе.

11. Яңа ел турында бер шигырьне яттан сөйләргә өйрән.

 79 нчы дәрес

1. Рәсемнәргә кара һәм әйт: карнавалга кемнәр килгән? Алар баш киёмнәрен дәрес кигәннәрме?

2. Текстны уку һәм әйт: төрле илләрдә (в разных странах) Яңа елны ничек бәйрәм итәләр?

Вьетнамда Яңа елны каршылаганда нинди дә булса агач утырталар. Португалиядә сәгать төнгә 12дә виноград

ашыйлар. Бразилиядә борчак ашы пешерәләр. Грециядә, алтын-көмөш акча салып, торт пешерәләр. Акча кемгә элэгә, шул бәхетле була. Австралиядә Яңа елны жәй көне каршылылар. Балалар диңгез яры буенда комнан төрле сарайлар төзиләр.

3. Яңа ел белән котларга өйрән.

- Алсу, сине Яңа ел белән котлыйм.
- Рәхмәт, Витя. Сине дә бәйрәм белән котлыйм.

4. Табышмакларның жавабын тап.

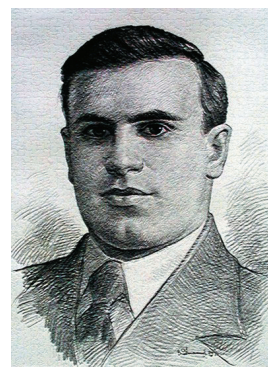
1. Кышын таудан шуабыз,
Жәен жыеп куябыз.
2. Канатсыз оча,
Аяксыз чаба,
Тышта өелә,
Өйдә жәелә.

5. Кышкы уеннар турында диалог төзе.

80—81 нче дәресләр

Абдулла Алиш — балаларның яраткан язучысы. Ул матур-матур хикәяләр, шигырьләр, әкиятләр язган, балалар өчен газета-журналлар да чыгарган. «Куян кызы» әкиятен дә Абдулла Алиш язган.

1. Сүзләрне дәрес укы, тәржемә ит.

Соры [сөрó], колак [қо́лақ], итек [итэ́к], аяк [а°йáқ], авырта [а°wы́рта], авырый [а°wы́рый], яланаяк [йа°лaнaйáқ], дөвалый [дөwалый], хайваннар [ха°йwаһáр].

2. Сүзләрнең парларын тап.

салкын
соры
жылы
доктор
яланаяк

куян
йөри
дөвалый
көн
итекләр

3. Рәсемгә кара һәм әйт: Доктор Айболит янына нинди хайваннар килгән? Аларның кай жире авырта?

4. Партадашыңнан сора: хайваннарның кай жире авырта?

5. Как скажешь, если у тебя:

- не болит нога;
- не болит рука;
- не болит голова?

6. Исеңә төшер!

**Билгесез үткән заман хикәя фигыль
Прошедшее неопределённое время глагола**

Аффиксы **-ган/-гән, -кан/-кән** употребляем, когда речь идёт о прошедших событиях и действиях, которых мы сами не видели или о которых не очень хорошо помним:

яшәде — **яшәгән**, барды — **барган**, әйтте — **әйткән**, кайтты — **кайткан**.

Эта форма глагола часто встречается в текстах сказок.

7. Үрнәк буенча үзгәрт.

Ү р н ә к: чыкты — чыккан.

Авыртты, тунды, йөрде, йөгәрде, уйнады, сөртте.

8. Нокталар урынына тиешле кушымчалар өстә.

1. Әнисе кызга жылы итекләр алып кайт... .

2. Кызга итекләр бик оша... . 3. Ул урамга чык... ,
ләкин итекләрне кимә... .

9. Әкиятне укы.

Куян кызы

Бер соры Куянный бик иркә, бик кадерле бер кызы булган. Ул аны бик ярата икән. Бервакыт Куян кызына яңа киез итекләр алып кайткан.

— Мә, кызым, аякларың туңмасын, авыртмасын, — дигән.

Кыз бик шатланган. Әнисенә рәхмәт әйткән. Яңа киез итекләрне кигән, бик озак уйнаган.

Ләкин Куян кызы жылы итекләрдән бик тиз туйган, салып ташлаган. Карда да, бозда да яланаяк йөгөргән. Бер көн шулай йөгөргән, икенче көнне дә шулай яланаяк йөгөргән. Бервакыт әнисе янына килгән.

— Әни, әни, минем аягым бик авырта! — дигән.

— Кызым, кызым, якты йолдызым, синең аякларың туңган бит, — дип кайгырган әни Куян.

Шул вакыт агач башында йөргән Тиен болай дигән:

— Кайгырма, туганкай, йомшак Куянкай. Син Доктор Айболитка бар, киңәш сора.

Тиен Куянга булышкан, Доктор Айболитка юл күрсәткән.

Менә алар Доктор Айболитның өенә килгәннәр. Доктор Айболит Куян кызының аягына дарулар сөрткән һәм аңа әйткән:

— Киез итекләрне салкын көннәрдә салма, әниңне тыңла, — дигән.

Доктор Айболитка алар бик зур рәхмәтләр әйткәннәр. Өч көндә Куян кызының аягы төзәлгән. Ул инде хәзер киез итеген бер дә салмый, ди.

Абдулла Алиш

киез итек — валенки

туңмасын — пусть не замёрзнет

туйган — надоело

кигән — надел

яланаяк — босиком

салма — не снимай

төзәлгән — вылечилась

10. Жәмләләрне әкият эчтәлегә тәртибендә урнаштыр.

1. Куян кызы итекләрне кимәгән. 2. Әни Куян кызына яңа киез итекләр сатып алган. 3. «Әни, минем аягым бик авырта!» 4. Өч көндә Куян кызының аягы төзәлгән. 5. Алар Доктор Айболитның өенә килгәннәр. 6. «Доктор Айболитка бар, киңәш сора».

11. Ике раслауның кайсысы дәрәс?

1. Әнисе кызга яңа тун алып кайткан.

Әнисе кызга яңа киез итекләр алып кайткан.

2. Куян кызы киез итекләрне салып ташлаган.

Куян кызы итекләрне беркайчан да салмаган.

3. Әни, минем аякларым авырта!

Кызым, минем аякларым авырта!

12. Рәсемнәргә туры килгән жөмлөләрне тексттан табып укы.

13. Диалогларны текст эчтәлеге тәртибендә урнаштыр.

1. — Кайгырма, йомшак Куянкай. Син Доктор Айболитка бар. Ул ярдәм итә.

— Рәхмәт, Тиен дус.

2. — Кызым, мә итекләр. Аякларың туңмасын, авыртмасын.

— Рәхмәт, әнием. Нинди матур, нинди жылы итекләр!

3. — Доктор Айболит, ярдәм итегез, кызымның аяклары авырта.

— Менә дарулар. Ә син, Куян кызы, салкын көннәрдә итекләргә салма, әниегә тыңла.

4. — Әни, минем аягым бик авырта!

— Кызым, синең аякларың туңган бит.

14. Әкиятне сәнгатьле укырга өйрән.

82 нче дәрес

1. Абдулла Алишның «Куян кызы» әкиятен сәхнәләштерегез. Иң яхшы уйнаучыларны билгеләгез.

2. Сорауларга җавап бир.

1. Әнисе Куян кызына нәрсә алып кайткан?

2. Куян кызы киез итекләр белән озак йөргәнме?

3. Куян кызының аяклары нигә авырткан?

4. Куян кызы әнисе белән кая барган?

5. Доктор Айболит нәрсә әйткән?

3. Сораулар буенча әкиятнең әчтәлеген сөйлә.

4. Ничек уйлайсың, Куян кызына бу сыйфатларның кайсысы туры килә?

Иркә, ялкау, тәртипсез, житез, шаян, әнисен тыңлай, әнисен тыңламай.

5. Посоветуй другу:

- всегда слушаться маму;
- в холодные дни тепло одеваться;
- пойти к доктору.

6. Дополни диалоги, поговори с соседом по парте.

1. —
— Юк, әни, кимим.
— Аякларың туңа, ки.
—
2. — Коля, мин туңдым, өйгә керәм.
— ... ?
— Киез итекләрене киям дә чыгам.
—
3. — ... ?
— Доктор, минем аякларым авырта.
— Нәрсә булды?
—

83—84 нче дәресләр

1. Исеңә төшер һәм дәвам ит.

кая?	кайда?	кайдан?
елга буена	елга буенда	елга буеннан
күл ...	күл ...	күл ...

2. Нокталар урынына тиешле кушымчалар куй.

1. Коля елга буге... китте. 2. Коля боз... шуды.
3. Коля елга буге... кайтты.

3. 2 нче күнегүдәге жөмлөләргә сораулар бир, иптәшең белән сөйләш.

4. Бирелгән сүзтезмәләрнең тәржемәсен тап, сүзтезмәләргә сораулар куй.

1. Камышлар янында — 2. Камышлар янына — 3. Камышлар яныннан —

5. Исеңдә калдыр!

Кушма сүзләр Сложные слова

тимер + аяк — тимераяк
таш + бака — ташбака
көн + як — көньяк
төн + як — төньяк

6. Бу сүзләрнең тәржемәсен исеңә төшер, алар сиңа хикәяне аңларга ярдәм итәр.

тимераяк	таяк
капланган	боз
шуа башлады	янында

7. Дәрес укыдыңмы?

[тимәрайақ], [боз], [қа°плаңған], [қа°мышлар], [туңған], [төтөндө].

8. Хикәяне укы. Синең белән мондый хәлнең булганы юкмы?

Коля тимераяк киде һәм елга буена китте. Көн салкын иде. Елга боз белән капланган. Елга буенда камышлар үсә.

Камышлар янында су туңган кебек күренде. Коля камышлар янында гына шуа башлады. Кинәт ул суга төшөп китте һәм бата башлады. Малай камышларга тотынды... Ярый әле абыйсы бар иде. Ул Коляга таяк сузды. Коля боз өстенә чыкты.

бата башлады — начал тонуть
ярый әле — хорошо ещё
таяк сузды — протянул палку

9. Калын хәрефләр белән бирелгән сүzlәргә, сүзтезмәләргә сорау куй. Сораулар буенча партадашың белән сөйләш.

1. Коля тимераяк киде һәм елга буена китте.
2. Коля **тимераяк** киде һәм елга буена китте.
3. Коля тимераяк **киде** һәм елга буена китте.
4. Коля тимераяк киде һәм **елга буена** китте.
5. **Камышлар янында** су туңган кебек күренде.
6. Ул **камышлар янына** шуып китте.

10. Хикәягә план төзе.

85—86 нчы дәрәсләр

1. Жәмләләрне хикәя эчтәлегә тәртибендә урнаштыр.

Көн салкын иде. Коля тимераяк киде дә елга буена китте. Елга буенда камышлар үсә. Елга боз белән капланган. Ул камышлар янында гына шуа башлады. Малай камышларга тотынды. Коля суга бата башлады.

2. Ике раслауның кайсысы дәрәс?

1. Коля күл буена китте.
Коля елга буена китте.
2. Коля чаңгы шуарга китте.
Коля тимераякта шуарга китте.
3. Көн салкын иде.
Көн жылы иде.

4. Камышлар янында су туңган.
Камышлар янында су туңмаган.
5. Коля янында абыйсы юк иде.
Коля янында абыйсы бар иде.
6. Коля абыйсын коткарды.
Абыйсы Коляны коткарды.

3. Бирелгән сүзләрдән жөмлөләр төзе.

1. Коля, буена, китте, тимераякта, елга, шуарга.
2. Боз, капланган, елга, белән. 3. Кебек, су, туңган, янында, камышлар, күренде. 4. Суга, ул, төшеп китте, кинәт.

4. Син ничек уйлайсың, бу сыйфатларның (качества) кайсысы Коляның абыйсына туры килә?

Ярдәмчел, эшчән, игътибарлы, рәхимле, ялкау, тырыш, батыр, начар, юмарт, тәрбияле, әдәпле, игътибарсыз, рәхимсез, куркак, саран, житез, әдәпсез.

5. Бу сыйфатларның антоним парларын табып яз. Үзеңә ошаган сыйфатлар белән жөмлөләр төзе.

батыр — ...	әдәпле — ...
рәхимле — ...	игътибарлы — ...
эшчән — ...	юмарт — ...

6. Тебе хочется кататься на лыжах. Предложи другу. Скажи ему, что сегодня хорошая погода.

7. У тебя есть новые лыжи. Сообщи об этом другу и спроси, есть ли у него лыжи.

8. Төрле хикәяләр язып кара.

1. Әгәр Коляның абыйсы куркак булса, хикәя ничек үзгәрер иде? 2. Әгәр Коля янында абыйсы булмаса, хикәя ничек үзгәрер иде? 3. Хикәяне үзеңнең исеңнән яз.

87—88 нче дәресләр

1. Рәсемгә кара һәм әйт. Бу жөмлөләрнең кайсысы рәсемгә туры килә?

1. Бер кыз көлә.
2. Мин шугалакта егылдым.
3. Мин тимераяк кидем.
4. Минем аягым авыртты.
5. Мин бозга башым белән егылдым.

2. Диалогны үзара сөйләшегез.

- Олег, нәрсә булды?
- Мин егылдым.
- Кайсы жирең авырта?
- Минем аягым авырта.

3. Исеңдә калдыр!

шуа белә — умеет кататься
шуа белми — не умеет кататься

4. Как скажешь о том, что:

- ты не умеешь кататься на коньках;
- ты умеешь кататься на лыжах;
- ты не любишь кататься на коньках;
- ты любишь кататься на лыжах?

5. Рәсем буенча хикәя төзе. Жөмлөләрдән файдалан (используй).

1. Малай тимераякта шуа белми. 2. Ул егыла.
3. Ул бозга башы белән егыла. 4. Малайны бер кыз күрә. 5. Кыз малайдан келә.

6. Исеңдә төшер!

ә — а
әйе — да
юк — нет

я — или
түгел — не
әлбәттә — конечно

7. Диалогларга төшөп калган репликаларны өстә.

1. — Исәнме, Илдар!

—

— Син шугалакка барасыңмы?

— Барам, ә син?

— Башта дәрес әзерлим. Син дәрес әзерләдеңме?

—

— Синең тимераягың бармы?

—

— Кайда очрашабыз?

—

2. — ... ?

— Юк, салкын түгел.

— ... ?

— Жил көчле түгел.

— ... ?

— Әлбәттә, чыгабыз.

— ... ?

— Әйе, чаңгы белән чыгабыз.

— ... ?

— Я тауга, я урманга барабыз.

3. — Илдар, нәрсә булды?

— Егылдым.

— Кайсы төшең авыртты?

—

8. Рәсемнәр урынына — сүзләр, нокталар урынына кушымчалар куй. Текстны укы.

Бүген ял көне. Көн жылы. Әз генә ява. Без

... киттек. Анда балалар күп иде. Алар

шуалар. Без ясадык. ... бик озак уйнадык. Бик рэхэт булды.

9. 8 нче күнегү текстын бер-берегезгә сөйлөгөз.

89—90 нчы дәресләр

Проверь себя!

1. Нокталар урынына тиешле хәрефләрне куеп яз.

Б...йр...м, с...г...ть, б...лт...р, б...л...ш,
тим...р...як, ярд...мч...л, ча...гы, ч...на, с...йл...шә,
й...мш...к, тәг...р...тә.

2. Бирелгән схема буенча диалог төзе.

1. Вопрос _____ ответ
предложение / \ согласие

2. Вопрос _____ ответ
вопрос / \ ответ

Темалар: чаңгы шуу, чыршы бәйрәменә бару.

3. Сүzlәрдән жөмлөләр төзеп яз.

1. Шар, балалар, карны, һәм, ясыйлар, тәгәрәтәләр. 2. Бабай, сөйли, шигыр, кар, турында. 3. Яттым, быел, мин, һәм, йокыдан, тордым, былтыр. 4. Ә, борыны, кар бабайның, кишердән, күзе, ясалган, күмердән.

4. Яңа ел турында нинди шигырьләр истә калдырдың? Бер шигырьне яттан сөйлә.

5. Сообщи другу о том, что:

— новогодний вечер будет 27 декабря в 6 часов вечера;

— сестра ушла на ёлку в прошлом году;

— сестра вернулась домой в этом году;

— девочки не умеют кататься на коньках;

— ты хорошо катаешься на лыжах.

6. Спроси у друга:

— любит ли он кататься на санках;

— играет ли он зимой на улице;

— с кем он любит играть;

— есть ли у них во дворе каток;

— есть ли у него клюшка.

7. Бирелгән схема буенча диалог төзе.

1. Предложение — вопрос
ответ — согласие.

2. Вопрос — встречный вопрос
ответ — согласие.

Темалар: чаңгы шуарга чакыру, кар бабай ясау.

8. Предложи другу (подруге):

— поиграть вместе на улице;

— покататься вместе на лыжах;

- поиграть в хоккей;
- покататься на санках.

9. Табышмақларның жаваптарын тап.

1. Жир өстенде ақ мамық.
2. Ишегалдында таш була,
Өйгә керсә, су була.
3. Қышын да, жәен дә бертөсле.

Сүзлек

А

абый – старший брат,
дядя

аваз – звук

авыз – рот

авыл – деревня

авыр – тяжело, тяжёлый;
трудно, трудный

авырта – болит

авырый – болеет

ага – течёт

агач – дерево

агулы – ядовитый

аз – мало

азык – пища, корм

ай – месяц

ак – белый

акбур – мел

акрын – медленно;
медленный

акула – акула

акча – деньги

акыллы – умный

ала – берёт

алан – поляна

алар – они

аларга – им

аларны – их

аларның – у них

алдында – впереди

алма – яблоко

алмагач – яблоня

алтау – шестеро

алтын – золото; золотой

алырга – вычитать

алъяпкыч – фартук

ана – мать

анда – там

аннан соң – потом

аны – его, её

аның – его, её; у него,
у неё

аңа́ – ему, ей;
 к нему, к ней
апа́ – старшая сестра,
 тётя
аркылы́ – через
артта́ – позади, сзади
арысла́н – лев
ас – низ
ат – лошадь
ата́ – отец
атна́ – неделя
ача́ – открывает
аш – суп
а́ша – ешь, кушай
аша́ – через
ашамлы́к – продукт
ашата́ – кормит
а́ш-су – кушанье
ашханэ́ – столовая
ашы́й – ест, кушает
аю́ – медведь
ая́з – безоблачный
ая́к – нога

Ә

әбәклé уйный́ – играет
 в догонялки
әби́ – бабушка
әдәплé – вежливый
әзерли́ – готовит
әйбэ́т – хорошо; хороший
әйбéр – вещь
әйé – да
әйтэ́ – говорит
әкият́ – сказка
әкрéн – медленно;
 медленный
э́ле – только, ещё
эле – -ка (скажи-ка)
э́нэ – вот
эни́ – мама
эре́м – полынь
этэ́ч – петух
эти́ – папа
эфлисýн – апельсин

Б

баба́й – дедушка

базáр – рынок

бай – богач; богатый

бака́ – лягушка

бакча́ – сад

бакчачы́ – садовник

бал – мёд

бала́ – ребёнок

бала́н – калина

баллы́ – сладкий

балта́ – топор

балы́к – рыба

балыкчы́ – рыбак

бар I – есть

бар II – иди

бара́ – идёт

барма́к – палец

ба́рыбер – всё равно

баса́ – встаёт

басма́ – мостик

баты́р – герой, богатырь

ба́у – верёвка

башкала́ – столица

башлана́ – начинается

башта́ – сначала, сперва

ба́би – младенец

ба́бкэ́ – гусёнок; утёнок

ба́йрэ́м – праздник

ба́лэкэ́й – маленький

ба́лэш – ба́лиш

ба́рэңге́ – картофель

ба́хэт – счастье

ба́я – цена

без – мы

безга́ – нам, к нам

безне́ – нас

безне́ң – наш

белэ́н – с

белэ́м – знание

бер – один

бера́з – немного

бе́рвакыт – однажды

бергэ́ – вместе,

совместно

беренче́ – первый

бёркайчан – никогда	биялэй – варезка,
бёркем – никто	варезки
бёрнинди – никакой	боз – лёд
берсэ – один из них	бозáу – телёнок
бетé – заканчивается, завершается	бозлавы́к – гололедица
бетергéч – стёрка	болы́н – луг
беттé – закончилось, завершилось	болы́т – туча
биéк – высоко; высокий	болытлы́ – облачно
бий – пляшет, танцует	борча́к – горох
бик – очень, весьма	борчылú – беспокойство
билгé I – отметка	боры́н – нос
билгé II – признак предмета	боры́ч – перец
бирé – даёт	ботка́ – каша
бирéм – задание	бөө́к – великий
бит I – лицо	бөжэ́к – насекомое
бит II – страница	бөрé – почка
биш – пять	бөтén – весь, целый
бишэ́у – пятеро	бу – это
бишенчé – пятый	буенча́ – по
«биш»лé – пятёрка	була́ – бывает
	булыша́ – помогает
	бура́н – буран, вьюга
	бүгén – сегодня

бүлэк – подарок
бүлэк итә – дарит
бүлергә – делить
бүлмә – комната
бүрә – волк
бүрәк – шапка
бүтән – другой

В

вак – мелкий
вакыт – время
ватá – разбивает
Ватán – Родина
ватык – разбитый
ватылгán – разбито

Г

гаеп – вина
гаилә – семья
гафý ит(егез) – извини(те)
гомёр – жизнь
гөбәдия – губадия

гөл – комнатный цветок
гөлҗимеш – шиповник
гөмбә – гриб

Д

да (дә) – тоже
дару – лекарство
даруханә – аптека
дәрәс – урок
дәрәслек – учебник
дәфтәр – тетрадь
дельфин – дельфин
ди – говорит
дөгә – рис
дөрәс – правильно
дуңгыз – свинья
дус – друг
дуслык – дружба
дүрт – четыре
дүртәү – четверо
«дүрт»лә – четвёрка
дүшәмбе – понедельник

Е

егермé – двадцать

егыла́ – падает

ел – год

елáн – змея

елга́ – река

елмая́ – улыбается

ел фасылы́ – время года

елый́ – плачет

ера́к – далеко

еш – часто

Ж

жавáп – ответ

жавáп бирé – отвечает

жанва́р – зверь

жэ́ен, жэ́й көне – летом

жэ́й – лето

жэнлэ́к – зверь

жидé – семь

жил – ветер

жилэ́к – ягода

жилкэ́ – плечо

жимéш – плод

жимлэ́к – кормушка
для птиц

жи́ңэл – легко; лёгкий

жир – земля

житé I – наступает

житé II – хватает

житмéш – семьдесят

жомга́ – пятница

жөмлэ́ – предложение

жыештыра́ – убирает,
прибирает

жылы́ – тепло; тёплый

жылыта́ – греет

жыр – песня

жырлы́й – поёт

жыя́ – собирает

З

замáнча – современный

зарарлы́ – вредный

зэңгэр – синий, голубой

зинһар – пожалуйста

зур – большой

зурлар – взрослые

И

игътибар – внимание

Идэл – Волга

ижэк – слог

икэн – оказывается

икэу – вдвоём

икé – два

«ике»лэ – двойка

ил – страна

иллэ – пятьдесят

инэш – ручей

иң – самый

ипи – хлеб

иптэш – товарищ

иртэ – утро

иртэгэ – завтра

иртэн – утром

иртэнгэ аш – завтрак

иртэрэк – пораньше

ис – запах

исэ – дует

исэнме(сез) –

здравствуй(те)

йскиткеч –

изумительный

истэлэк – воспоминание

ит – мясо

итэк – юбка

итек – сапоги, сапог

ишэк – дверь

Й

йоклыи – спит

йокы – сон

йокыдан тора – встаёт

йомран – суслик

йомшак – мягко;

мягкий

йомырка – яйцо

йон – шерсть
йорт – дом
йөгөр – бежит, бегают
йөз – сто
йөз – плывёт, плавают
йөз – изюм
йөр – сердце

К

каб – тыква
кабат – повторяет
кавын – дыня
кадер – дорогой
кад – до
каз – гусь
казы – копает
кайбер – некоторый
кайда? – где?
каймак – сметана
кайнар – горячий
кайсысы? – который?
кайтá – возвращается

кайчан? – когда?
кайчы – ножницы
канат – крыло
каплай – покрывает,
закрывает
капчык – мешок
кар – снег
кара – чёрный
карабадай – гречка
карбыз – арбуз
кара карга – грач
карлыган – смородина
карлыгач – ласточка
карт – старый; старик
карчык – старуха
каршылай – встречает
каршында – перед
карай – смотрит;
ухаживает
кат – этаж
катык – катык
кача – прячется
кашык – ложка

ка́я? – куда?	керпé – ёж
ка́ян? – откуда?	кесáл – кисель
котлы́й – поздравляет	кечкенé – маленький
кош – птица	кешé – человек
коя́ш – солнце	кибéт – магазин
кояшлы́ – солнечный	киенé – одевается
кэбестé – капуста	киéп кары́й – примеряет
кээф – настроение	килá – приходит, идёт (сюда)
кэжé – коза	килешá – идёт, подходит (об одежде)
кэрзи́н – корзина	ки́нэт – вдруг
кэшэкé – клюшка	киң – широкий
кебéк – как	киңéш – совет
кем? – кто?	кирэ́к – нужно, надо
кémгэ? – кому?	кисá – режет
кémдер – кто-то	кита́п – книга
кémне? – кого?	китá – уходит
кémнеке? – чей?	кич – вечер
кémнең? – кого? чей?	кичá – вчера
кер I – бельё	кич белэн – вечером
кер II – заходи, входи	кичкé аш – ужин
керé – заходит, входит	кишéр – морковь
керергá мэмкинме? – можно войти?	

ки́я – надевает
коела́ – осыпается
коена́ – купается
койры́к – хвост
кола́к – ухо
колы́н – жеребёнок
корт – червь
котла́у – поздравление
көз – осень
көймэ́ – лодка
көлэ́ – смеётся
көн – день
көндэлéк – дневник
көндéз – днём
көндезгé аш – обед
көрáк – лопата
көрэшэ́ – борется
көтэ́ – ждёт
көчлé – сильный
куé – густо; густой
кул – рука
кульяулы́к – носовой
платок

курка́ – боится
курка́к – трусливый
кушарга́ – прибавить
куя́ – ставит, кладёт
куя́н – заяц
күбэлéк – бабочка
күгэрчén – голубь
күз – глаз
күзлéк – очки
күл – озеро
күлмэ́к – платье,
рубашка
күмэр – уголь
күнегý – упражнение
күңеллé – весело;
весёлый
күп – много
күпме? – сколько?
күршé – сосед
кыз – девочка
кыздыра́ – печёт (солнце)
кызы́к – интересно;
интересный

кызы́л – красный
кыйба́т – дорого; дорогой
кыңгыра́у – звонок
кыр – поле
кыры́к – сорок
кыска́ – короткий
кычытка́н – крапива
кыш – зима
кы́ш көне,
кышы́н – зимой
кыя́р – огурец

Л

лалэ́ – тюльпан
ла́кин – но, однако

М

май – масло
макты́й – хвалит
мату́р – красиво;
красивый

мака́ль – пословица
макта́п – школа
ма́трүшкэ́ – душица
ме́нэ – вот
менэ́ – поднимается
мең – тысяча
милэ́ш – рябина
милла́т – нация
милли́ – национальный
мин – я
минэ́ – меня
минекэ́ – мой
минэм – мой, у меня
миңа́ – мне
мич – печь
монда́ – здесь
момки́н – можно
муэ́н – шея

өстé – поверхность
өстендé – на поверхности
өтёр – запятая
өч – три
өчбү – втроём
өчён – для
өченчé – третий
«өч»лé – тройка
өчпочмак – треугольник

П

пәнжешэмбе – четверг
пэрэмэч – перемяч
песí – кошка
песнэк – синица
печён – сено
пешерэ – варит
пештé – сварилось
пилмэн – пельмени
пошí – лось
пөхтэ – аккуратно;
аккуратный

пылау – плов
пычак – нож
пычкы – пила
пычрак – грязно;
грязный
пыялá – стекло;
стеклянный

Р

рэсэм – рисунок
рэсэм ясы́й – рисует
рэхэт – приятно, отрадно
рэхим ит(егез)! –
добро пожаловать!
рэхмэт – спасибо
риза́ – согласен,
согласна
ромáшка – ромашка
рөхсэт – разрешение
ру́сча – по-русски

С

сабын – мыло

савыт-саба – посуда

саён – каждый

саескán – сорока

сай – мелко; мелкий

сайлы́й – выбирает

саклы́й – охраняет,
бережёт

сала́ – кладёт; снимает

салава́т күперé – радуга

салкы́н – холодно;
холодный

сан – число

санамы́ш – считалка

сандугáч – соловей

саны́й – считает

сарáн – скупой

сары́ – жёлтый

сары́к – овца

сарымса́к – чеснок

сата́ – продаёт

сатучы́ – продавец,
продавщица

саты́п ала́ – покупает

са́у бул(ыгыз) –
до свидания

сəгáть – часы

сəла́м – привет

сəламəтлэк – здоровье

сəнəк – вилы

сəхнə – сцена

сез – вы

сезгə – вам, к вам

сезнэ́ – вас

сезнэ́ц – ваш

сеңéл – младшая сестра

сибə́ – поливает

сигéз – восемь

сигезенчэ́ – восьмой

сикерə́ – прыгает

сиксə́н – восемьдесят

синé – тебя

синéц – твой, у тебя

сиңá – тебе

туңа́ – замерзает,
мёрзнет
туп – мяч
түбәтэй – тубетейка
түгәрэк – круглый
түли́ – платит
тыңлы́й – слушает
тырыс – корзина
тырыш – старательный

У

уён – игра
уенчы́к – игрушка
уз – проходи, входи
уйны́й – играет
укучы́ – ученик
укы́й – читает; учится
укыта́ – учит
укытучы́ – учитель
ул I – он (она, оно)
ул II – сын
ун – десять

уналты́ – шестнадцать
унбе́р – одиннадцать
унби́ш – пятнадцать
унду́рт – четырнадцать
унжиде́ – семнадцать
унике́ – двенадцать
уно́ч – тринадцать
унсиге́з – восемнадцать
унтугы́з – девятнадцать
уңга́н – умелый
уңы́ш I – успех, удача
уңы́ш II – урожай
урма́н – лес
урнашка́н – находится
урынды́к – стул
уса́л – злой
ут – свет, огонь
уты́з – тридцать
утыра́ – сидит
уяна́ – просыпается

Ү

үбá – целует
үзé – сам (сама, само)
үлá – умирает
үлэ́н – трава
үлч́и – взвешивает
үрдэ́к – утка
үсá – растёт
үстерá – выращивает
үтá – проходит
үтердэ́ – убил

Ф

файда́ – польза
файдалы́ – полезно;
полезный
фил – слон

Х

хайва́н – животное
халы́к – народ

хат – письмо
хата́ – ошибка
хаты́н – жена
хаты́н-кыз – женщина
хэерлэ́ көн! – добрый
день!
хэзер – сейчас
хэллэр ни́чек? – как
дела?
хэрэф – буква
хикэя́ – рассказ
хөрмэтлэ́ – уважаемый
хужа́ – хозяин
ху́ш(ыгыз)! – прощай(те)!
ху́ш килэ́сез! – добро
пожаловать!

Һ

Һэйкэл – памятник
Һэм – и
Һэр – каждый
Һэркем – каждый
(человек)

Ч

чаба́ – скачет
чакыра́ – зовёт,
приглашает
чакыру́ – приглашение
чалба́р – брюки
чана́ – сани
чаңгы́ – лыжи
чэкчэк – чак-чак
чәнечкэ́ – вилка
чәршәмбе – среда
чәч – волос
чәчэ́ – сеет
чәчэк – цветок
чәчэк ата́ – цветёт
чебён – муха
чеби́ – цыплёнок
чикләвэк – орех
чир – болезнь
чирэм – трава
чиста́ – чисто; чистый
чисталы́к – чистота
чия́ – вишня

чөгендёр – свёкла
чонки – потому что
чурта́н – щука
чүкэ́ч – молоток
чүлмэк – горшок
чүпрэк – тряпка
чыга́ – выходит
чык – выйди
чыная́к – чашка
чыпчы́к – воробей
чыршы́ – ель

Ш

шагы́йрь – поэт
шакмаклы́ – в клетку
шалка́н – репа
шалтырата́ – звонит
шат – рад
шатлана́ – радуется
шая́н – весёлый
шәһэр – город
шигы́рь – стихотворение

шикѐр – сахар
шимбѐ – суббота
шуа́ – катается
шугала́к – каток
шук – шустрый
шул – тот
шуца́ күрә – поэтому
шушы́ – это

Э

эз – след
эзли́ – ищет
элѐ – вешает
элгѐч – вешалка
элѐк – давно
энѐ – игла
эне́ – младший брат
энжѐ чѐчѐк – ландыш
эрѐ – крупный
эри́ – таёт
эссе́ – жарко; жаркий
эт – собака

эчѐ – пьёт
эчѐсѐ килѐ – хочется пить
эчендѐ – внутри
эш – работа
эшли́ – работает
эшчѐ – рабочий

Ю

ю – мой
юа́ – моет
югалта́ – теряет
юк – нет
юл – дорога
юма́рт – щедрый
юына́ – умывается

Я

ява́ – идёт (снег, дождь)
явы́з – злой
явымысы́з – без осадков
яз – весна

язá – пишет	ярдэм – помощь
яз кóне, язы́н – весной	ярма́ – крупа
як (туга́н як) – сторона (родная сторона)	яры́ш – соревнование
якты́ – светлый	ята́ – лежит
якы́н – близко; близкий	ятлы́й – учит наизусть
як-якка – по сторонам	яулы́к – платок
ялгы́ш – ошибочно	яфра́к – лист
ял итэ – отдыхает	яфра́к яра́ – распускает листья
ялка́у – ленивый	яхшы́ – хорошо; хороший
ял кóне – выходной	яше́л – зелёный
яме – ладно	яшелчэ́ – овощ
ямьле́ – прекрасно; прекрасный	яши́ – живёт
ямьсе́з – некрасиво; некрасивый	яшь I – год
яна́ – горит	яшь II – молодой
янында́ – возле, около	яшь III – слеза
яца́ – новый	яшьлэ́р – молодёжь
яцгы́р – дождь	
яр – берег	
яра́мый – нельзя	
ярата́ – любит	

Эчтәлек

Белем бәйрәме

1—25 нче дәресләр 4

Туган як табигате

26—57 нче дәресләр 36

Хайваннар дөньясында

58—71 нче дәресләр 83

Кышкы уеннар

72—90 нчы дәресләр 100

Сүзлек 127

Учебное издание
Серия «Күңелле татар теле»

Хайдарова Роза Закиевна
Ахметзянова Гульназ Магсумзяновна
Гиниятуллина Лейсан Адиповна

ТАТАР ТЕЛЕ

4 класс

Учебник для образовательных организаций начального общего образования

В двух частях

Часть 1

Группа разработчиков учебно-методического комплекта

Авторы *Р.З. Хайдарова,*
Г.М. Ахметзянова, Л.А. Гиниятуллина
Научный консультант *Ф.А. Ганиев*
Руководитель проекта *М.Ф. Ганиев*
Художественный редактор *С.В. Киатров*
Руководитель группы художников и верстальщиков *Д.И. Бариев*
Вёрстка *Е.Б. Шариповой*
Координатор проекта *А.М. Ганиев*
Технический руководитель *М.Р. Башаров*
Редакторы *А.А. Башарова, Ф.Ш. Ахметзянова*
Художники *А.Р. Ромашова, Н.К. Авдеева,*
М.М. Нигмедзянова
Руководитель административной группы *А.Н. Зайнуллина*

Соответствует требованиям СанПиН 2.4.7.1166-02 «Гигиенические требования к изданиям учебников для общего и начального профессионального образования».

Подписано в печать 20.04.2021. Формат 84x108^{1/16}. Бумага офсетная. Гарнитура «Школьная». Печать офсетная. Уч.-изд. л. 9.5. Тираж 27000 экз. Заказ №2024.

Издательство «Татармультфильм».
420034, г. Казань, ул. Сулеймановой, 5.
www.tatarmultfilm.ru

Отпечатано в полном соответствии с качеством предоставленных издательством «Татармультфильм» материалов в типографии филиала ОАО «ТАТМЕДИА» «ПИК «Идель-Пресс».
420066, г. Казань, ул. Декабристов, 2.

Издательство «Татармультфильм»
разрабатывает и выпускает:

- учебники,
- мультимедийные пособия,
- методические пособия,
- рабочие тетради,
- художественно-анимационные издания,
- интерактивные приложения.

www.tatarmultfilm.ru

Дополнительные материалы по изучению
татарского языка и литературы для
классных и внеурочных занятий на сайте
www.balarf.ru (www.бала.рф).

Школьный учебник
серия
«Күңелле татар теле»

ISBN 978-5-906508-01-0

9 785906 508010

ИЗДАТЕЛЬСТВО
«Татармультфильм»